МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДВНЗ «КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	**«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»**
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	**05 Соціальні та поведінкові науки**
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	**051 «Економіка»**
СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ	**«Міжнародна економіка»**

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему **«Розвиток ТНК у глобальному економічному просторі»**

здобувача Гуменюк Уляни Ярославівни

Науковий керівник: д. е. н., професор Руденко-Сударєва Лариса Володимирівна

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Мозговий О.М.

_____

(підпис)

Київ 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДВНЗ «КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

Факультет Міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	**«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»**
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	**05 Соціальні та поведінкові науки**
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	**051 «Економіка»**
СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ	**«Міжнародна економіка»**

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант) освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

_____ Столярчук Я.М.

(підпис) (ініціали, прізвище)

7 лютого 2022 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародних фінансів

_____ Мозговий О.М..

(підпис) (ініціали, прізвище)

7 лютого 2022 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Гуменюк Уляні Ярославівні

денної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему: « Розвиток ТНК у глобальному економічному просторі»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «03» лютого 2021 р .№ 108-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах:

Статистичні данні, публікації міжнародних організацій, звіти міжнародних організацій, праці закордонних та вітчизняних вчених.

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ**

(назва розділу)

Розділ 2	**РОЛЬ ТНК У ПРОЦЕСАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

(назва розділу)

Об'єкт дослідження:	**процеси розвитку та глобальні тренди функціонування ТНК в економічному просторі**
Предмет дослідження:	**сучасні умови, мотиви та наслідки особливостей розвитку ТНК у глобальному економічному просторі**
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	**виявлення і узагальнення масштабів, передумов феноменального процвітання та наслідків діяльності транснаціональних корпорацій у глобальному економічному просторі**

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1

визначити сутність транснаціональних корпорацій та їх роль у сучасних міжнародних відносинах
проаналізувати глобальні фактори і передумови феноменального процвітання ТНК
виокремити причини і сучасні механізми регулювання глобальної відповідальності ТНК

У розділі 2

визначити місце та інвестиційну специфіку американських ТНК в глобальній економіці
проаналізувати вплив ТНК на економіку країн із перехідною економікою
визначити потоки прямих іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій в Україну

Завдання підготував

науковий керівник

_____ Руденко-Сударєва Лариса Володимирівна

(підпис) *(ініціали, прізвище)*

7 лютого 2022 р.

Завдання одержав здобувач

_____ Гуменюк Уляна Ярославівна

(підпис) *(ініціали, прізвище)*

7 лютого 2022 р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 61 сторінок, 1 таблиць, 5 малюнків, список використаних джерел з 40 найменувань.

«Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації»

Об'єктом дослідження є процеси розвитку та глобальні тренди функціонування ТНК в економічному просторі.

Предметом дослідження є сучасні умови, мотиви та наслідки особливостей розвитку ТНК у глобальному економічному просторі.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – виявлення і узагальнення масштабів, передумов феноменального процвітання та наслідків діяльності транснаціональних корпорацій у глобальному економічному просторі. Для досягнення мети сформовано такі завдання:

- визначити сутність транснаціональних корпорацій та їх роль у сучасних міжнародних відносинах;
- проаналізувати глобальні фактори і передумови феноменального процвітання ТНК;
- виокремити причини і сучасні механізми регулювання глобальної відповідальності ТНК;
- визначити місце та інвестиційну специфіку американських ТНК в глобальній економіці;
- проаналізувати вплив ТНК на економіку країн із перехідною економікою;
- визначити потоки прямих іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій в Україну.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані та обґрунтовані наукові положення в магістерській роботі, висновки та пропозиції можуть використовуватись різними компаніями при роботі з ТНК.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2022.

Рік захисту роботи 2022.

Ключові слова: ТНК, США, країни з перехідною економікою, Україна, інвестиції.

ЗМІСТ

ВСТУП 7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ 9
1.1. Сутність транснаціональних корпорацій та їх роль у сучасних міжнародних відносинах 9
1.2. Глобальні фактори і передумови феноменального процвітання ТНК 24
1.3. Причини і сучасні механізми регулювання глобальної відповідальності ТНК 30
Висновки до першого розділу 38
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ТНК У ПРОЦЕСАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ 40
2.1. Місце та інвестиційна специфіка американських ТНК в глобальній економіці 40
2.2. Вплив ТНК на економіку країн із перехідною економікою 45
2.3. Потоки прямих іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій в Україну 49
Висновки до другого розділу 56
ВИСНОВКИ 58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 61

ВСТУП

Сьогодні, коли відмінною рисою світової системи є зростаюча взаємопов'язаність і взаємозалежність держав, глобалізація економічних і політичних процесів, у світовій економіці немає жодної значної події, яка б відбулася без участі транснаціональних корпорацій. ТНК стали силою, що формує сучасний і майбутній світогляд.

Міжнародні компанії стали невід'ємним атрибутом сучасного світу не лише в економічному, а й у політичному, соціальному та соціальному плані. Вони дуже сильно впливають на всі сфери життя, і не завжди в позитивному ключі.

Актуальність. Саме транснаціональні корпорації мають значний вплив на світовій арені, вони є потужними суб'єктами світової економіки та діють практично в кожній країні світу. ТНК можуть мати значний вплив на міжнародну інвестиційну діяльність, і тому важливо проаналізувати, наскільки розвиток світової економіки залежить від здійснення прямих інвестицій транснаціональними корпораціями. Цьому питанню присвячено дослідження таких науковців як Алєксєєнко І. В., Власенко С. О., Далевська Н. М., Кметик Х., Левківський В. М, Лимонова Е.М. , Погрібний Д.І., Скороход Г.М., Смагло О. В., Стрельник С. О., Фединяк Г. С. та інші.

Втім через стрімкі трансформаційні процеси у глобальному економічному просторі актуалізації потребують питання місця та інвестиційної специфіки ТНК, впливу на економіку країн із переходною економікою та інші.

Їх вивчення дозволить нам визначити, як рішення ТНК інвестувати в країну може вплинути на її економічні показники.

Метою роботи є виявлення і узагальнення масштабів, передумов феноменального процвітання та наслідків діяльності транснаціональних корпорацій у глобальному економічному просторі.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- визначити сутність транснаціональних корпорацій та їх роль у сучасних міжнародних відносинах;
- проаналізувати глобальні фактори і передумови феноменального процвітання ТНК;
- виокремити причини і сучасні механізми регулювання глобальної відповідальності ТНК;
- визначити місце та інвестиційну специфіку американських ТНК в глобальній економіці;
- проаналізувати вплив ТНК на економіку країн із перехідною економікою;
- визначити потоки прямих іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій в Україну.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку та глобальні тренди функціонування ТНК в економічному просторі.

Предметом дослідження є сучасні умови, мотиви та наслідки особливостей розвитку ТНК у глобальному економічному просторі.

Методи дослідження: використані загальнонаукові та спеціальні економічні методи: історично-логічного та порівняльного аналізу (для уточнення понятійного апарату щодо транснаціоналізації і конкурентної політики); статистичного спостереження та експертних оцінок (для зіставлення умов, критеріїв і реального стану середовища та впливу на нього ТНК)

Практична значимість дослідження. Сформульовані та обґрунтовані наукові положення в магістерській роботі, висновки та пропозиції можуть використовуватись різними компаніями при роботі з ТНК.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 61 сторінка, кількість використаних джерел – 40, 1 таблиця та 5 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

1.1. Сутність транснаціональних корпорацій та їх роль у сучасних міжнародних відносинах

У 90-ті роки формування глобальних економічних контактів стає ще більшим, ніж у попередні десятиліття. Однією з головних тенденцій з глобальним впливом на рубежі 20-го і 21-го століть є бум (збільшення виробництва та обігу) глобальної економіки – економічні сили у світі перетинають кордони. Результатом є більше демократії, більше свободи, більше торгівлі, більше можливостей і більше процвітання. Світ переходить від торгового обміну між країнами до єдиної світової економіки. Одна економіка, один ринок – це закономірний наступний крок в економічній історії цивілізації. Процес перерозподілу економічних обов'язків між різними національними економіками, що відбувається зараз, сприяє поглибленню їх економічної залежності. Глобальна економіка, виходячи з цього, передбачає повну вільну торгівлю, тобто створення тих самих умов, що і діяльність у сфері бізнесу та успішна робота в національних економіках. Зближення в цій сфері, мабуть, найбільш яскраво демонструють інтеграційні процеси в Європейському Союзі.

Одним із найяскравіших проявів глобалізації є феномен міжнародного бізнесу, де важливу роль відіграють суб’єкти міжнародної економіки, підтримуючи та поглиблюючи процеси інтернаціоналізації у глобальному середовищі, – транснаціональні корпорації (ТНК) [25].].

Широке поширення і зростання ТНК в період після Другої світової війни є одним з найважливіших явищ останнього часу, що породило численні його дослідження. Визначаючи саме поняття ТНК, самі дослідники звертають увагу на те, що вони володіють, контролюють, виробляють чи надають послуги за межами країни, де вони виправдані, зазначається

неоднозначний характер власності ТНК, вона може бути приватною, державною чи корпоративні (змішані).

Роль ТНК у світовому економічному розвитку та міжнародних відносинах оцінюється по-різному, але в усіх країнах загальновизнаний факт дуже широких можливостей ТНК та неухильного розширення їхньої діяльності за межі національних кордонів. Їхня роль у екстенсивному вкладенні капіталу в національну економіку загальновизнана. Сама оцінка діяльності ТНК дається дуже по-різному, від вкрай позитивної до вкрай негативної. З негативних факторів виділяється те, що, впроваджуючи сучасні технології, ТНК різко збільшують безробіття, погіршують фінансові баланси та порушують правила нормальної конкуренції.

Багато країн зазначають, що право власності та контроль над ключовими секторами економіки передається іноземним підприємствам, що тягне за собою значний вплив на політичний суверенітет і зміну соціокультурних цінностей, тобто впровадження іноземних цінностей і скорочення або повне знищення місцевих цінностей. Проблема впливу ТНК на підвищення добробуту місцевого населення також широко обговорюється, причому думки різні, тому що вони доводять до того, що вони знижують добробут.

Обговорюється їхня взаємодія з профспілковими організаціями Заходу, обговорюється роль ТНК у формуванні та реалізації інтересів споживачів, якість і ціни товарів, які вони виробляють. Однією з найбільш складних і дискусійних проблем, якій дають різні характеристики в працях зарубіжних авторів, є проблема взаємовідносин між ТНК і національними урядами. Тут є три основних підходи:

- ліберальний (ортодоксальний),
- марксистський (радикальний),
- націоналістичний (неомарксиський) [24].

Кожен з них по-своєму трактує відносини між ТНК та урядами їхніх штатів. За останні тридцять років у відносинах відбулися великі перерви від

конфлікту до співпраці. Якщо раніше уряди намагалися обмежити діяльність ТНК, то сьогодні ТНК розглядаються як спосіб зміцнення національних позицій і створення національних переваг [12].

Система відносин між державою і ТНК є діалектичною єдністю протиріч. З одного боку, ТНК є важливим інструментом зовнішньоекономічного та зовнішньополітичного впливу, і держава не може використовувати це на користь свого домінування на світовій арені. Крім того, єдність інтересів виключає наявність протиріч. Держава постійно намагається встановити контроль за експортом капіталу, товарів, технологій. ТНК, реалізуючи свою стратегію отримання довгострокових прибутків, впливають на економічне становище країни перебування або країни перебування, і як наслідок, суперечать певним засобам державного регулювання економіки. Дж. Даннінг у статті «Уряд і ТНК від конфронтації до співпраці», розвиваючи свою «еклектичну теорію», досліджував відносини між урядами і ТНК за останні три десятиліття та оцінив перспективи їх розвитку. Його основні положення:

1) у минулому державна політика щодо ТНК не була чітко пов'язана із загальною державною стратегією, оскільки ТНК контролювали дуже малу частину економіки, а уряд вважав результати регулювання ТНК незначними;

2) сьогодні уряди змушені розглядати досягнення порівняльних переваг у сфері ресурсів, що знаходяться під їхньою юрисдикцією, як самостійну економічну мету, надаючи все більшого значення як зовнішнім, так і внутрішнім інвестиціям. Це пов'язано з зближенням економічних структур країн. Крім того, ТНК стають більш самостійними у виборі місця розташування своїх філій [20].

Пан Даннінг описав дії урядів у 1960-1970-х роках як нерегулярні та неузгоджені спроби розробити економічні стратегії та тактику у світлі прямих іноземних інвестицій, що зазвичай призводило до конфронтації з ТНК. .У 1980-х роках глобалізація економіки та науково-технічний прогрес

сприяли переоцінці урядами політичних наслідків діяльності ТНК та зміни ставлення до них.

У 1990-х роках уряди почали відігравати координаційну роль у використанні виробничих потужностей, а іноземні інвестиції розглядалися як доповнення до внутрішніх інвестицій. Вони розробляють політику, яка заохочує іноземні інвестиції в свої країни та збільшує конкурентні переваги ТНК на зовнішніх ринках.

Стратегічна єдність інтересів ТНК і країн повною мірою виражається в тому, що державна політика, партійна система, армія не можуть існувати без опори на фінансову та технічну підтримку ТНК. Витрати суто політичного порядку стали постійною частиною витрат, необхідних для зовнішньоекономічної експансії ТНК. Таким чином, вартість парламентських виборів в Японії за останні 20 років зросла в 70 разів. З 1976 по 1980 рік загальна вартість виборів президента і конгресу зросла зі 160 мільйонів доларів до 2200 мільйонів доларів. Звичайно, неможливо отримати багато тисяч доларів від будь-якої організації і не потрапити під її вплив [23].

Насправді 87% корпорацій вважають, що ці «пожертвування» призводять до законодавства та політики, які приносять їм користь. Цільовою формою комунікації великого бізнесу з органами державної влади є система лобіювання, спрямована на захист інтересів ТНК. Сучасна система лобіювання ТНК включає цілі відділи корпорацій та їх об’єднань, різноманітні неформальні контактні організації, фонди, бюро тощо.

Вони мають на меті впливати на законодавство, діяльність партій, результати виборів та судові рішення. Крім того, останні десятиліття ТНК не обмежуються фінансуванням будь-яких політиків. Власники ТНК самі є членами урядів і балотуються на посади. Так, в адміністрації Рейгана кожен четвертий член був мультимільйонером. Більше того, багатьом з них були довірені державні посади в економіці, на яких до призначення вони мали власні фінансові інтереси [24].

У результаті розвитку науково-технічної революції транснаціональні корпорації є одним із найважливіших і домінуючих явищ сучасної глобальної економіки. За Брекманом (2006), слід відзначити два ключових аспекти транснаціональних корпорацій: перший підкреслює ТНК як сучасну промислову компанію, яка відіграє домінуючу роль в економіці та представляє велику адміністративну мережу, місце, де приймаються рішення. На міжнародному рівні проблеми транснаціональних компаній такі ж, як і проблеми великих національних фірм у тій чи іншій країні. Другий аспект полягає в тому, що навіть якщо ці компанії працюють на міжнародному рівні, вони за своєю природою є національними компаніями.

Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) у своїй доповіді про світові інвестиції визначає: «Транснаціональні корпорації – це юридичні або неюридичні особи, які складаються з материнських компаній та їх іноземних філій. Материнське підприємство визначається як підприємство, яке контролює активи інших компаній в інших країнах, ніж материнська, зазвичай з часткою капіталу. Іноземна філія – це юридична особа або особа без статусу юридичної особи, в якій інвестор, як резидент іншої економіки, має частку, що дозволяє мати довгострокову – безпосередню зацікавленість в управлінні цією компанією. (UNCTAD, 2016) [22].

A. M. Rugman (2006) стверджує, що багатонаціональні або транснаціональні компанії – це підприємства, які виробляють і продають свою продукцію в кількох країнах і створюють додану вартість. Зазвичай вони складаються з материнської компанії, розташованої в країні походження компанії, і щонайменше п'яти філій, розташованих у так званій країні перебування, наприклад іноземні філії. Багатонаціональна компанія – це компанія, яка проводить дослідження, виробництво, продаж відповідно до інших видів діяльності в різних країнах, а не тільки там, де вона має свою штаб-квартиру.

При цьому ТНК активно будують відносно стабільні міжнародні корпоративні мережі зі своїми постачальниками, клієнтами та партнерами. Вони приносять значну віддачу від інвестицій у дослідження та розробки, а завдяки створенню корпоративних мереж справляють значний вплив на вибір технології, яка згодом поширюється у всьому світі.

О.В. Іншаков характеризує багатонаціональне підприємство як компанію, яка керується з однієї країни, але працює в інших країнах. Вона зазначає, що часто важко визначити, чи є компанія багатонаціональним підприємством, оскільки факт, що компанія належить іноземним організаціям, прихований. ТНК можуть вироблятися у приватній, державній або змішаній власності і можуть належати органам влади країни перебування та країни [25].

Здебільшого вони діють у формі акціонерного товариства у складі холдингової структури. Підраховано, що в наднаціональних організаціях безпосередньо зайнято 4% загальної зайнятості в розвинених країнах і 12% усіх працівників у країнах, що розвиваються. За даними Європейської комісії (2016), транснаціональні корпорації в даний час контролюють понад ½ міжнародної торгівлі. Сьогодні кількість материнських ТНК становить близько 60 000, з близько 500 000 філій, розташованих по всьому світу. Сьогодні багато ТНК виросли до великих розмірів, а їх річний оборот перевищує валовий національний продукт більшості країн. Типові ТНК мають високу частку іноземних продажів до загального обсягу продажів – часто 25% і більше. Кількість працівників у найбільших ТНК становить кілька сотень тисяч – наприклад, у General Motors у 2015 році було 708 тис. працівників, у Siemens 486 тис., у Ford Motor 464 тис. тощо.

Транснаціональність вносить великі якісні зміни в міжнародний економічний простір. Вона породила нових і дуже важливих суб'єктів міжнародної економіки – транснаціональних корпорацій. Це принесло якісно нові ефекти та залежності між державами та їх економіками на державному рівні та ТНК та між компаніями. Вона безпосередньо пов'язана зі своїми

носіями – ТНК. Транснаціональні процеси та відносини означають щось поза межами «державно-національного». П. Друкер у 1995 р. у своїй роботі «Нова реальність» використав концепцію транснаціональної економіки і за її характеристиками виділив ключову роль транснаціональних корпорацій — це компанія, яка «володіє (повністю або частково) контролюючими та управляє активами, які приносять дохід більш ніж в одній країні, беруть участь у міжнародному виробництві та фінансуються за рахунок прямих іноземних інвестицій» [16].

Справа в тому, що процес глобалізації все частіше обговорюється з 80-х років 20 століття, коли відмітною ознакою еволюції стало величезне збільшення кількісних і якісних змін як у технологічних, організаційних та управлінських, так і у виробництві та послугах. Також швидко набирає обертів процес концентрації в окремих секторах; зростає роль транснаціональних корпорацій; змінюється вся форма досліджень і розробок, виробництва, ланцюга збуту та обслуговування.

Нові форми спеціалізації, інституціоналізація транснаціональних інститутів, створення планетарних потоків і процесів у реальному часі, включаючи нове розуміння структури та зміни порівняльних переваг країн і територій; все це змінює загальний вигляд планетарного економічного розвитку [21].

З точки зору міжнародних економічних відносин важливим є аналіз наслідків діяльності міжнародних корпорацій у світовій економіці та політиці держав. Можна відзначити, що ці наслідки досить суперечливі. Що стосується пільг, то є переваги для держав, у яких вони діють, такі як зниження рівня безробіття, відновлення економіки, збільшення збору податків, прихід нових технологій та науково-технічний розвиток. Використовуючи порівняльні переваги та розвиток приватного бізнесу, продукція дешевшає. Концентрація ресурсів дає можливість реалізувати важкі інвестиційні проекти, які були б неможливими. Підводячи підсумок, можна сказати, що ТНК примножують багатство світу.

Додаткові переваги включають так звані загальні та специфічні конкурентні переваги, такі як: запатентована технологія, гудвіл на основі бренду або торгової назви, економія на масштабі, великий обсяг закупівель, великий обсяг фінансування, великий обсяг розповсюдження, великий обсяг реклами, подальший державний захист, управління людськими ресурсами, здатність багатонаціонального маркетингу отримувати багатонаціональні ресурси, багатонаціональна диверсифікація та досвід управління[15].

Навпаки, з точки зору недоліків ТНК, олігополістичний характер міжнародних корпорацій може підірвати ринкові сили та дозволити невиправдані прибутки. Щоб зберегти свій вплив, вони часто підтримують різні авторитарні режими, ТНК посилюють залежність менш розвинених від найбагатших країн.

Переміщуючи виробництво в країни з нижчим рівнем життя та заробітною платою, вони можуть запобігти зростанню рівня життя. Передаючи активи в країни з нижчими соціальними внесками, вони мінімізують свій податковий тягар. Глобальний маневр транснаціональних корпорацій загалом послаблює здатність держав проводити автономну економічну політику, яка, особливо в країнах зі слабкою економікою, є єдиним варіантом задоволення запитів іноземних інвесторів. Це здійснюється шляхом надання пільг, стимулювання інвестицій, адаптації соціально-трудового законодавства та освіти [18].

В новітній історії було багато випадків, коли транснаціональні корпорації могли впливати на політичний розвиток певних країн на свою користь або на користь своїх країн. З багатьох випадків можна навести приклад United Fruit Company та її вплив на так звані «бананові республіки» Центральної Америки, які завдяки підтримці диктаторських країн Південної Америки відповідають за життя багато працівників. Певною можливістю для країн, які перебувають під цим тиском, є створення власних альянсів і угод проти компаній, що використовують міжнародний простір, і посилення їх впливу на прийняття рішень.

Основною особливістю транснаціональних корпорацій є їхнє існування поза національними кордонами. Транснаціональні компанії, як і промислово розвинені країни, займаються політикою, економікою, масштабними науково-технічними дослідженнями та проблемами. За даними ЮНКТАД, розроблено критерії для транснаціональних корпорацій з річним оборотом щонайменше 100 мільйонів доларів і філій щонайменше в шести країнах. Також необхідно, щоб виробничі підрозділи були розташовані принаймні в двох країнах. Вони повинні активно взаємодіяти один з одним, ділитися ресурсами та досвідом, а корпорація має забезпечити послідовну економічну політику під централізованим контролем.

Сьогодні транснаціональні корпорації вважаються основними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та основною силою економічної інтеграції у світі. Вони набули статусу найважливіших гравців сучасної світової економіки та міжнародного поділу праці.

Найбільші транснаціональні корпорації – це гігантські структури, їх накопичення та капітал перевищують багатство багатьох країн. Вони діють скрізь і їхнє домінування вражає [5].

Беручи активну участь у міжнародних економічних відносинах, транснаціональні корпорації створюють абсолютно новий спосіб ведення бізнесу шляхом перебудови своєї структури. Корпорації представляють світове виробництво товарів і послуг; основні учасники та двигуни науково-технічного прогресу; підвищення конкурентоспроможності економік різних країн тощо.

Таким чином, очолюючи вершини світових економічних відносин, транснаціональні корпорації все більше впливають на міжнародні відносини в цілому. Величезну роль для розвинутих країн і країн, що розвиваються, відіграє співпраця з транснаціональними корпораціями.

Важливо відзначити, що транснаціональні корпорації діють на рівні промислово розвинених країн і можуть брати участь у політиці, економіці та міжнародних справах. Вони використовують корпоративну дипломатію на

міжнародному рівні та для успішної діяльності всередині корпоративної ідеології.

Транснаціональні компанії забезпечують близько 50% світового промислового виробництва. На них припадає понад 70% світової торгівлі, причому 40% цієї торгівлі відбувається всередині країни, вони відбуваються не за ринковими цінами, а за так званими трансфертними цінами, які формуються не під тиском ринку, а в умовах довгострокової політики материнської корпорації. Із 100 найбільших економік світу 52 є транснаціональними корпораціями, а решта – державами [9].

Трансфертні ціни можуть знижуватися або зростати незалежно від світових цін. Це, як правило, конфіденційне і поширюється лише в корпораціях. Перевага угод про передачу означає: виведення продукції на нові ринки; відхилення від валютного контролю; зниження митних зборів і податків; нерозкриття реальних доходів корпорації.

Існує багато спеціалізацій, які базуються на транснаціональних корпораціях. За даними FT Global 500 2014, найвідомішими є: банківська справа, фінансові послуги, автомобілебудування, нафтопереробка, фармацевтика, електроніка, електроенергетика, гідро- та газова енергетика, телекомунікації, харчова та тютюнова промисловість та інші галузі.

ТНК поділяються на такі групи. До першої групи належать транснаціональні корпорації, основна (материнська) компанія яких розташована в одній країні, але діє в інших країнах, створюючи там філії та дочірні компанії, що мають самостійні виробничі та маркетингові служби, дослідницькі центри. До них належать американські компанії General Motors, Ford, IBM, Exon, Mobil, швейцарський концерн Nestle та інші.

До другої групи належать транснаціональні компанії (ТНК). Це трести, концерни та інші виробничі об’єднання, які є міжнародними компаніями. Багатонаціональні компанії об'єднують на промисловій або науково-технічній основі національні компанії двох і більше країн, що належать власникам з цих країн - англо-голландському хімічному концерну Univer,

англо-голландському концерну Royal-Dutch-Shell, італійському. концерн Fiat-Citroen [10].

До третьої групи міжнародних корпорацій належать міжнародні корпоративні спілки. Вони діють в організаційній формі консорціумів, створюються на виробничій, науково-технічній та комерційній основі. Це спеціальні асоціації промислових, банківських та інших корпорацій, створені для вирішення важливих економічних проблем, прикладом є західноєвропейський консорціум Erbus Industrial [26].

Головна материнська компанія є адміністративним центром усієї системи підприємств ТНК. Його функції зазвичай включають рішення про злиття з іншими компаніями, придбання нових фірм і ліквідацію неефективних підрозділів; формування довгострокової виробничої, інвестиційної та фінансової політики філій та корпорацій загалом; фінансовий контроль та НДДКР іноземних філій.

Фірми, засновані за кордоном з участю іноземного капіталу материнською компанією, зазвичай називають іноземними філіями (ТНК), хоча їх краще називати афілійованими, тобто пов’язаними. Ці філії можуть діяти у формі філій, дочірніх компаній або асоційованих компаній:

• Філія – це фірма в країні перебування, повністю або спільно з іншою компанією, що належить материнській компанії, і філія не є юридичною особою;

• Дочірнє підприємство – це фірма, в якій материнська компанія володіє більш як половиною акцій і зареєстрована в країні перебування як юридична особа, тобто як незалежна компанія;

• Асоційована компанія – це фірма, в якій материнська компанія володіє не менше 10%, але не більше 50% акцій і є юридичною особою [1].

Характерною ознакою ТНК є: географічна диверсифікація виробництва на глобальному рівні; деякі ТНК працюють у понад 100 країнах; диверсифікація діяльності та виробництва в різних галузях; диверсифікуючи свою діяльність, вони стають конгломератами на кшталт American

International Telephone and Telegraph ITT, зберігаючи монополію у сфері зв'язку, мають фармацевтичну та харчову промисловість, компанії з обслуговування тощо; участь у міжнародній спеціалізації та виробничій кооперації; внутрішньофірмова спеціалізація виражається у виробництві різноманітних товарів різними галузями ТНК.

Так, британська філія General Motors спеціалізується на виробництві вантажівок, західнонімецька (Opel) - на виробництві легкових автомобілів і т.д.

З моменту свого заснування (кінець 19 століття) міжнародні корпорації зазнали значної еволюції.

1. Першим етапом розвитку можна вважати освіту в 1914-1918 рр. картелі та синдикати, які добували отримані колоніальні ресурси. Каталізатором швидкого зростання кількості картелів можна вважати Першу світову війну. Якщо до війни кількість картелів становила не більше 100, то до Другої світової їх було близько 1200. Найпоширенішими картелями були суднобудування, машинобудування, хімічна промисловість.

2. Згодом новий виток розвитку отримали трести (1918-1939 рр.), що виробляли зброю та військову техніку. У цій формі монополістичного об'єднання учасники втрачали реальну владу, вона зосереджувалась в руках правління тресту.

3. У 1945-1970 роках на зміну концернам прийшли трести. При такій організації компанії учасники зберігають юридичну та економічну незалежність, але є домінуючими фінансовими структурами. Сильний вплив має і науково-технічна революція.

4. 1 970 - 2000. Наразі конкуренція між концернами загострюється, відбувається активне поглинання компаній.

5. 2000 наш час. Розвиток в умовах регіональної інтеграції на основі інноваційних технологій. Розвиток транснаціональних компаній базується на тенденції до інтернаціоналізації виробництва та капіталу. Характерним є

вивіз капіталу з промислово розвинених країн. У період 1903-1913 рр. вивіз капіталу з Англії в середньому становив 7% доходів уряду.

Загалом на частку Англії до 1914 р. припадало понад 50% усього міжнародного експорту. Іноземні інвестиції розподілялися таким чином: 40% вкладено в залізниці, 30% – державні та муніципальні позики [7].

У період між Першою і Другою світовими війнами напрямок інвестицій почав змінюватися: країни Західної Європи і особливо Англії втратили позиції кредиторів і експортерів капіталу, американський капітал все більше проникав у Західну Європу. Характерною особливістю є те, що 25% загальної суми становили прямі інвестиції. Масове переміщення американського капіталу за кордон і створення дочірніх компаній почалися незабаром після Другої світової війни.

У 70-х роках у світі було зареєстровано 7,3 тис. ТНК, їх оборот становив близько 626 млрд. дол. На початку 90-х їх було вже 37 тисяч, оборот становив 7 мільярдів доларів. Зараз налічується понад 82 000 ТНК з оборотом понад 30 трлн доларів, і вони мають близько 810 000 філій по всьому світу.

Відповідно, ми бачимо, що темпи зростання світових ТНК з кожним роком набирають обертів, а еволюція формулювання сучасних корпорацій набула великого значення. ТНК – самостійний фінансово-промисловий, торговий, науково-технічний організм, який може існувати поза національними кордонами, включаючи складну структуру управління та поєднуючи банківську, інвестиційну, науково-дослідну, виробничу та інші сфери діяльності. Також діяльність ТНК відіграє важливу і в основному головну роль в експорті капіталу та його успішному розміщенні за кордоном, контролюючи понад 90% прямих іноземних інвестицій.

Вплив транснаціональних корпорацій на економіки різних країн постійно і стрімко зростає. Сьогодні найбільші корпорації можуть диктувати умови не лише своїм конкурентам, а й цілим державам завдяки своїй фінансовій могутності та політичному лобіванню на найвищих рівнях.

Доходи цих корпорацій перевищують ВВП багатьох країн світу, вони створюють мільйони робочих місць у кожній державі, деякі з них вже є економічно державними [30].

На рубежі тисячоліть відбулися швидкі якісні зміни у формах, механізмах і методах міжнародної діяльності компаній, які не отримують прямого кількісного відображення в торгівлі та міжнародних інвестиціях. Ці зміни ґрунтуються на принципово нових рисах сучасного відтворювального процесу, пов'язаного з глобалізацією та науково-технічним прогресом, особливо у сфері зв'язку. Це дозволяє говорити про формування нового типу сучасної міжнародної компанії. Так, керівник IBM С. Палмізано вважає, що транснаціональні корпорації перетворюються на «глобально інтегровані підприємства», які розміщують свої виробничі, дослідницькі та сервісні підрозділи по всьому світу не для того, щоб виходити на конкретні ринки, а для більш ефективної організації своєї діяльності на глобального масштабу.

Ключовими нововведеннями в глобальній діяльності компаній є організація партнерських відносин для вирішення конкретних проблем і зростаюча можливість передачі певної діяльності на аутсорсинг зовнішнім спеціалізованим підрядникам.

Нові тенденції стосуються не лише безпосередньої взаємодії компаній з контрагентами, партнерами та конкурентами, а й створення якісно нових, інноваційних способів ведення бізнесу, моделей внутрішньокорпоративних та міжфірмових відносин, інституційної інфраструктури та бізнесу по всьому світу.

Діяльність ТНК часто регулюється в рамках законодавства країни комерційної організації, де вони здійснюються, наприклад, капітальні вкладення. Як відомо, всі господарські операції, які здійснюють ТНК, знаходяться в прямій залежності від материнської компанії, але з юридичної точки зору всі філії та сама материнська компанія вважаються незалежними юридичними особами. Враховуючи вплив на світову економіку та постійну

еволюцію ТНК, виникає необхідність жорсткого правового регулювання діяльності ТНК.

Безперечно, діяльність ТНК має бути обґрунтована з комерційної точки зору (отримання прибутку), при такому підході ТНК мають ряд переваг по відношенню до звичайних компаній [29]:

1. ТНК заповнює обмежений внутрішній ринок за рахунок іноземних держав, тоді як звичайні компанії не мають реальних можливостей виходу на міжнародний ринок.

2. Відносна легкість входу на ринок завдяки наявним коштам і зв'язкам, які допомагають подолати протекціоністські бар'єри країни перебування.

3. Сприятливі умови в конкурентній боротьбі через можливість проведення цінової та нецінової політики на товарному ринку.

4. Економія на масштабі виробництва.

5. Використання ресурсів інших країн (робоча сила, виробничі потужності тощо).

6. Можливість переміщення виробничих ресурсів туди, де вони використовуються найбільш ефективно. Сенс такого руху полягає в зниженні витрат виробництва та більш раціональному використанні того чи іншого фактора виробництва.

7. Стабільність ТНК під час криз, що досягається за рахунок масштабів виробництва, завдяки яким підприємство може маніпулювати ціною продукції та обсягом її випуску.

Ступінь впливу ТНК на розвиток процесів глобалізації характеризується питомою вагою активів, збуту, інвестицій, рівнем технологічності виробництва.

Таким чином, щоденно розвиваючи діяльність ТНК, їх величезний авторитет на міжнародній арені свідчить про необхідність створення особливих прав і законів, які пильно стежать за їх діями.

1.2. Глобальні фактори і передумови феноменального процвітання ТНК

Існують різні припущення щодо наслідків цієї глобальної економіки для країн третього світу. Прихильники загального твердження про глобальну економіку полягає в тому, що присутність ПІІ та ТНК є вигідною в країнах третього світу, оскільки вони сприяють внутрішнім інвестиціям, ведуть до індустріалізації, забезпечують передачу технологій, а також управлінських знань і сприяють ефективній і неспотвореній системі ринкової економіки. ПІІ сприяють прискоренню процесу розвитку в приймаючих країнах. Виробничі зв’язки розглядаються як найважливіший фактор для цього процесу, тоді як ці зв’язки можуть бути зворотними, прямими та горизонтальними. Зворотні зв’язки існують, коли іноземні філії купують товари або послуги у вітчизняних фірм, тоді як прямі зв’язки – це коли іноземні філії продають товари та послуги вітчизняної фірми [13].

Горизонтальні зв'язки охоплюють конкурентну діяльність між вітчизняними фірмами та іноземними філіями. Крім заявлених економічних вигод від цих зв'язків, ці зв'язки відзначаються корисними зовнішніми ефектами, такими як постійний обмін інформацією, технологіями, навичками та іншими активами. Звичайно, всі ці передбачувані сприятливі наслідки діяльності ТНК залежать від особливостей країни, фірми та галузі та від виду ПІІ, які здійснюються, а також від неекономічних факторів, таких як політична автономія, культурна самобутність, промислова безпека та захист навколишнього середовища.

Вважається, що сума цих активів є ключем до економічного зростання в приймаючих країнах. Тобто ПІІ сприяють економічному зростанню, а діяльність ТНК у країнах, що розвиваються, збільшують темпи на шляху до індустріалізації. Інше ключове питання щодо впливу ПІІ на розвиток полягає в тому, чи заповнюють ТНК внутрішній капітал, чи вони витісняють внутрішній капітал. Коли ТНК скупчуються внутрішніми інвестиціями, тоді

їхня присутність, наприклад, стимулює нові інвестиції в нинішній або верхній напрямок, які б не мали місце за їх відсутності (наприклад, формування внутрішнього капіталу, нові товари, що супроводжуються передачею знань тощо) [27].

Протилежний ефект, витіснення, матиме місце, коли ТНК витісняють вітчизняних виробників або коли їхня діяльність перешкоджає інвестиційним можливостям вітчизняних економічних агентів. Оскільки в країнах, що розвиваються, часто не вистачає значного й добре розвиненого підприємництва, витіснення вітчизняних фірм ТНК скоріше буде вважатися негативним наслідком. Висновки аналізу Агосіна та Майєра вказують на те, що операції ТНК можуть або витіснити, або переповнювати внутрішній капітал, або призвести до майже збалансованого ефекту [19].

Присутність ТНК в Латинській Америці, де економічна лібералізація є найбільш далекосяжною, витіснення, здається, є нормою, в той час як тіснення є сильним в Азії, де державна політика щодо іноземних інвестицій є найменш ліберальною. Здається, що в Африці ефект витіснення збалансований. Але витіснення, здається, не пов'язані з певною політикою іноземних інвестицій, принаймні, не в спосіб, який можна перевірити.

Критики діяльності ТНК наголошують, що глобалізація виробництва веде до шкоди для країн, що розвиваються. Вважається, що інвестиції ТНК у країнах третього світу сприяють нерівномірній індустріалізації та призводять до експлуатації дешевої робочої сили та ресурсів приймаючих економік. Передбачається, що операції ТНК насамперед сприяють залежності, а не вигідним зв’язкам. Багато країн третього світу мають високі борги і не можуть отримати нові позики після останньої боргової кризи. Це, як правило, найбідніші країни, і більшість із них залежить від ТНК як постачальників ресурсів, можливостей і ринків, як створювачів робочих місць і багатства, а також як постачальників іноземної валюти [14].

На цю точку зору сильно впливають теорії модернізації. Згідно з оптимістичною точкою зору, ТНК є рушійною силою процесу

наздоганяючого розвитку. Вони володіють необхідними засобами для компенсації гострої нестачі капіталу в розвитку країн, що є ключовим фактором відсутності розвитку. Вони не лише забезпечують необхідні фінансові кошти, а й підвищують продуктивність та ефективність шляхом модернізації економіки.

Бажана потужна присутність ТНК і великий запас ПІІ, тому що чим сильніше присутність, тим швидше країни, що розвиваються, можуть наздогнати відставання. Процес модернізації може супроводжуватися нерівністю. Ці нерівності не обов'язково викликані діяльністю ТНК та іноземним капіталом, але притаманні цьому перехідному процесу. Тому джерело капіталу не має значення, оскільки капітал є капіталом, як говорить Файрбо. На пізнішому етапі розвитку нерівності зникнуть, що виправдовує діяльність ТНК, навіть якщо вони посилили неминучі нерівності. Тобто – спочатку зростання, потім перерозподіл [28].

Самі ТНК під час виборів країни оцінюють умови, у яких перебуває країна. Основними критеріями у разі є [20]: політична стабільність у країні; стабільність національної валюти; правові умови іноземних інвестицій, захист інтелектуальної власності, регулювання економіки, система оподаткування; характер торгової політики; оцінка місцевого ринку з погляду його ємності, наявності ресурсів, місцезнаходження тощо; рівень кваліфікації робочої сили; ступінь розвитку інфраструктури.

При вході до країни дані компанії, з одного боку, є результатом розвитку міжнародних економічних відносин, з іншого, самі впливають на такі відносини.

Таким чином, ТНК активно впливають на міжнародні економічні відносини, вони не тільки видозмінюють форми відносин, що склалися, а й формують нові. Іншими словами, ТНК є продуктом міжнародних економічних відносин, що швидко розвиваються, і самі представляють потужний механізм впливу на них.

Беручи активну участь у міжнародних відносинах, ТНК створили власне внутрішньофірмове міжнародне виробництво на основі модернізацій, з підключенням ряду ринків, що розвиваються, з новою для них спеціалізацією. Саме цей варіант міжнародного виробництва став для сучасних ТНК основним [12].

Погрібний Д. І. в своїй роботі «Особливості правового забезпечення діяльності транснаціональних корпорацій» визначає наступні джерела ефективної діяльності ТНК проти чисто національних компаній:

- переваги володіння та використання природних ресурсів (і доступу до них), знань та капіталів, а також результатів НДДКР перед фірмами, які здійснюють свою діяльність лише в одній країні;
- максимальне використання інвестиційних, податкових та інших пільг, що надаються країнами для іноземних інвесторів;
- можливість оптимального розміщення своїх підприємств у різних країнах з урахуванням розмірів їх внутрішнього ринку, темпів економічного зростання, ціни та кваліфікації робочої сили, цін та доступності інших економічних ресурсів, розвиненості інфраструктури, а також політико-правових факторів, серед яких найважливішим є політична стабільність;
- можливість акумулювання капіталу в рамках усієї системи ТНК, включаючи позикові кошти в країнах розташування зарубіжних філій, та додаток його у найбільш вигідних для компанії місцях;
- постійна поінформованість про кон'юнктуру товарних, валютних та фінансових ринків у різних країнах, що дозволяє оперативно реагувати на зміни відповідно до кон'юнктури світового ринку, та створювати умови для отримання максимального прибутку та одночасно розподіляти фінансові ресурси з мінімальними ризиками;
- раціональна організаційна структура, яка перебуває під пильною увагою керівництва ТНК, що постійно вдосконалюється;

- досвід міжнародного управління, включаючи оптимальну організацію виробництва та збуту, підтримання високої репутації фірми [10].

Таким чином, на даний момент транснаціоналізація виробництва відрізняється складністю, в даний час деякі ТНК вважають за краще повернутися до первісної спеціалізації, зміцнити конкурентоспроможність, зосередивши зусилля на підвищенні ефективності основного виробництва. Інші ж бачать шлях до посилення конкурентоспроможності у розподілі ресурсів між різними сферами, або шляхом інтеграції з іншими підприємствами. Однак, у будь-якому випадку, інтеграційні зв'язки залишаються найважливішим елементом транснаціонального виробництва, а діяльність ТНК сприяє розвитку наукових, виробничих та технологічних зв'язків між підприємствами у різних країнах, а також грає одну з основних ролей у процесі міжнародної конкуренції, співпрацюючи та суперничаючи з іншими компаніями.

Також, незважаючи на критику, в сучасних умовах приймаючі країни, як розвинені, так і ті, що розвиваються, як правило, схвалюють діяльність транснаціональних корпорацій на своїй території. Більше того, у світі існує конкуренція між країнами щодо залучення ТНК, у процесі якої корпорації отримують податкові знижки та інші пільги. А оскільки транснаціоналізація веде до вирівнювання економічних умов у різних країнах, то діяльність ТНК вигідна не тільки для країн походження, а й для країн, що приймають.

Розглядаючи позиції великих транснаціональних корпорацій у світовій економіці, можна помітити, що вони є не однорідною масою, а їх можна віднести до трьох основних груп. За рівнем розвитку країн їх базування (країни з перехідною економікою, що розвиваються та розвинені країни) та на окремі групи ТНК, які мають свою специфіку діяльності.

Так, експерти ЮНКТАД становлять три види рейтингів ТНК [7]:

- рейтинг 50 найбільших фінансових ТНК світу,
- рейтинг 100 найбільших нефінансових ТНК світу,

- рейтинг 100 найбільших нефінансових ТНК країн з перехідною економікою та країн з економікою, що розвивається.

У цих рейтингах враховуються такі показники, як:

- основна сфера діяльності;
- вартість загальних та зарубіжних продажів;
- вартість загальних та зарубіжних активів;
- чисельність всього персоналу корпорацій та зарубіжного.

Однак основним показником, який враховується при складанні рейтингів ТНК, є вартість зарубіжних активів компаній, що є показником міжнародної спрямованості їх діяльності.

Галузева структура провідних ТНК:

- найбільше ТНК оперує у виробництві автомобілів, і навіть фармацевтичних препаратів – 12 ТНК;
- з видобутку з корисними копалинами – 9 ТНК;
- з електро–комунікацій (газ, вода) та нафтопереробки – 8 ТНК;
- у обробці даних (IT промисловість) – 5 ТНК [3].

Іншими галузями є виробництво тютюнових виробів, виробництво літаків та ін. Треба відзначити, що ТНК проникли практично у всі галузі світової економіки, але перераховані вище галузі найбільше притягують міжнародний капітал.

Основними привабливими сферами ПІІ провідних ТНК світу, як і раніше, залишаються два «кити» – автомобільна та нафтова промисловість. Щодо нової тенденції є зростання значення телекомунікаційної галузі як об'єкт ПІІ. Це з активним розвитком цієї сфери.

Абсолютно новою тенденцією, що проявилася протягом кількох останніх років, є посилення позицій ТНК, що розвивають свою діяльність у сфері електро-, газо- та водопостачання. Відносно недавно такі компанії могли оперувати лише на ринках своїх країн, оскільки питання постачання населення та підприємств даними видами ресурсів є стратегічно важливими, і, за ідеєю, мають залишатися у вітчизняних інвесторів, у тому числі

державних. Однак необхідність залучення передових зарубіжних технологій та нових бізнес-моделей, з одного боку, та висока привабливість цієї сфери для вкладень іноземного капіталу, з іншого боку, призвела до взаємної лібералізації процесів інвестування у цих сегментах світової економіки.

1.3. Причини і сучасні механізми регулювання глобальної відповідальності ТНК

Створення єдиного міжнародно-правового стандарту відносин між транснаціональними корпораціями та країнами, на території яких корпорації мають філії, сягає 1920-х років. XX століття 1929 Ліга Націй провела дипломатичну конференцію з метою розробки міжнародної конвенції, що регулює відносини між іноземними компаніями та країнами перебування. Після неї відбулася Гаазька конференція 1930 р. з прийняттям кодифікації міжнародного права, яка включала положення, що встановлюють відповідальність країн за проведення дискримінаційних дій щодо іноземних виробництв.

Різні країни вели переговори та укладали різноманітні угоди, більшість з яких містили різноманітні пропозиції щодо захисту іноземних інвестицій, а також права влади приймаючих країн контролювати діяльність іноземних філій транснаціональних корпорацій на їх території. Протилежні інтереси іноземних компаній та приймаючих країн не дозволили завершити процес, метою якого було створення єдиного міжнародного орієнтира у відносинах [2, с. 200].

Економічна і соціальна рада ООН запропонувала Генеральному секретарю ООН створити групу, до складу якої входили б провідні економісти, і яка мала б отримати відповідь на питання, як діяльність транснаціональних корпорацій впливає на розвиток. міжнародних відносин і розвитку світу. економіки в цілому. Згодом ця група була перетворена в

спеціалізовану Комісію ООН з транснаціональних корпорацій. Її основним завданням була робота над проектом Кодексу поведінки транснаціональних корпорацій. У 1975 р. вже була створена Міжурядова робоча група для розробки проекту майбутнього Кодексу з урахуванням пропозицій країн-членів ООН.

Робоча група розпочала роботу над проектом Кодексу у 1977 році. Одразу почали виникати розбіжності щодо того, які питання повинен вирішувати Кодекс. Делегації промислово розвинених країн вважали, що Кодекс повинен захищати ТНК від різних дискримінаційних дій з боку приймаючих країн. Вони хотіли включити в Кодекс питання, що обмежують втручання урядів таких країн у діяльність транснаціональних корпорацій. Але країни, що входили до так званої «Групи 77», тобто економічно слабших країн, що розвиваються, мали іншу думку – Кодекс, навпаки, має сприяти зменшенню несприятливих політичних та економічних наслідків для приймаючих країн, пов’язаних із підприємницька діяльність транснаціональних корпорацій. Ці країни розглядали Кодекс як інструмент посилення державного регулювання у відносинах з ТНК. В результаті при роботі над Кодексом було досягнуто компромісу і вирішено, що документ матиме дві рівноправні частини, одна з яких буде діяльністю ТНК, а друга — питання взаємин між ТНК та урядами приймаючих країн. країни [6, с. 139].

Це було не єдине питання, яке викликало суперечки. Іншим джерелом суперечок стало питання відповідності Кодексу міжнародному праву. Розвинені країни запропонували додати до тексту Кодексу загальні положення міжнародного права. Країни «Групи 77» висловили сумніви щодо правильності застосування положень міжнародного права при оцінці діяльності всіх країн світу, оскільки загальні принципи міжнародного права були сформульовані на основі практика розвинених країн, тоді як більшість країн, що розвиваються, все ще були колоніями. Тому замість терміна «міжнародне право» було запропоновано використовувати термін «міжнародне зобов’язання». 1990 р. Комісія JOC з діяльності

транснаціональних корпорацій представила підготовлений проект Кодексу поведінки для діяльності транснаціональних корпорацій до Економічної та Соціальної Ради Організації Об'єднаних Націй[31].

Відповідно до Кодексу, транснаціональні корпорації – це «підприємства незалежно від країни їх походження та власності, включаючи всі їх види, які мають філії на території двох і більше країн, незалежно від організаційно-правових форм та сфер комерційної діяльності таких філій. , які працюють у системі прийняття різноманітних рішень, що дозволяє їм проводити узгоджену політику та спільну стратегію через один або кілька центрів прийняття рішень, у яких відділи настільки пов’язані майном чи іншим чином, що один чи декілька з них мають можливість серйозно впливати на роботу інших, а також ділитися ресурсами, знаннями та відповідальністю разом з іншими [11, С. 128].

Кодекс поведінки також передбачає, що транснаціональні корпорації зобов’язані:

• виявляти повагу до суверенітету країни перебування;

• враховувати економічні цілі та завдання державної політики в країні перебування;

• проявляти повагу до соціальних, культурних цінностей і традицій у країні перебування;

• не втручатися у внутрішні справи країн перебування; не займатися діяльністю політичного характеру;

• утримуватися від корупційних практик; дотримуватись законів та нормативних актів щодо регулювання діяльності транснаціональних корпорацій, обмежувальних ділових практик;

• дотримуватись положень, що стосуються передачі технологій та захисту навколишнього середовища;

• не займатися діяльністю, несприятливою для місцевих фінансових ринків;

• дотримуватись законодавства країн, у яких вони діють, щодо захисту прав споживачів;

• розкривати країнам, у яких вони діють, інформацію про їх структуру, політику та діяльність [33].

Слід також зазначити, що Кодекс визнає підпорядкування підрозділів транснаціональних корпорацій юрисдикції країн, у яких вони діють. До транснаціональних корпорацій слід ставитися справедливо в країні перебування. Такий режим має бути таким же сприятливим, як і вітчизняним підприємствам за аналогічних обставин. Це принцип надання державного лікування. Якщо між державою та підрозділом транснаціональної корпорації виникає спір, який не вирішується сторонами, то він має бути переданий до компетентного національного суду, або, за згодою сторін, такі спори можуть бути вирішені іншими способами. .

До 90-х років. зник інтерес до прийняття Кодексу з боку розвинених країн. Було очевидно, що в нинішній економічній та політичній ситуації країни «Групи 77» не могли суттєво вплинути на діяльність транснаціональних корпорацій. Економічна і соціальна рада ООН схвалила проект Кодексу регулювання поведінки ТНК, але слід зазначити, що його норми мають лише рекомендаційний характер [8, с. 59].

На відміну від процесів, що відбуваються у світі, країни-члени Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) проводили власну політику щодо транснаціональних корпорацій. Його напрямом було пом'якшення процесу регулювання діяльності ТНК. Ще в 1976 році ОЕСР прийняла декларацію «Про міжнародні інвестиції та транснаціональні корпорації», яка містить різні норми рекомендаційного характеру. В ОЕСР транснаціональна корпорація розуміється як приватна з точки зору її капіталу, так і державна.

Можна виділити такі ознаки транснаціональних корпорацій:

• наявність кількох підприємств у різних країнах; наявність певного зв'язку між цими підприємствами;

• здатність одного підприємства справляти значний вплив на інші підприємства [37].

Відповідно до декларації «Про міжнародні інвестиції та транснаціональні корпорації», до обов'язків транснаціональних корпорацій входить:

• дотримуватись норм міжнародного права;

• дотримуватися законів країни перебування;

• враховувати загальну політику країни перебування;

• співпрацювати з органами влади країни перебування, утримуватися від незаконної участі в місцевій політичній діяльності;

• ліквідувати практику хабарництва та субсидій;

• стежити за невтручанням у особисті внутрішні справи різних країн, в яких вони знаходяться;

• дотримуватись встановленого порядку оподаткування, законодавства про соціальне забезпечення, трудового законодавства, нормативів охорони навколишнього природного середовища;

• забезпечити надання інформації про свою діяльність, її результати, структуру, фінансове становище;

• поширювати різноманітні досягнення в галузі науки, техніки та технологічних галузей [5, с. 120].

В рамках ОЕСР існувало два різних курси. Одним з них є посилення державного контролю за діяльністю транснаціональних корпорацій. Зокрема, цього вимагали Канада, Швеція, Норвегія, Голландія, Фінляндія. У рамках цієї точки зору свої вимоги висували і профспілки. Другим курсом був намір усунути перешкоди для вільного руху прямих іноземних інвестицій, до чого прагнули представники великого бізнесу, які входили до Промислового комітету ОЕСР. Для досягнення власних цілей у січні 1975 р. в рамках ОЕСР було створено Комітет з міжнародних інвестицій і транснаціональних корпорацій.

Після 18 місяців переговорів країни-учасниці прийняли Угоду про транснаціональні корпорації в 1976 році як додаток до Декларації країн ОЕСР про міжнародні інвестиції та транснаціональні корпорації. Принцип національного режиму став основним принципом регулювання діяльності сторін, на якому ґрунтується сама Угода. Виходячи з цього принципу, транснаціональні корпорації мають ті самі права, що й національні компанії, водночас вони не можуть бути піддані жодним дискримінаційним діям. Усі країни, які ратифікують цю угоду, повинні будуть суворо дотримуватися цих положень у відносинах з іноземними компаніями[38].

При цьому країни не позбавляються права здійснювати контроль і вживати заходів щодо припливу іноземного капіталу та інвестицій, а також країни зберігають за собою право встановлювати різні вимоги до діяльності філій іноземних компаній на своїй території. Проте всі дії з іноземними компаніями як іноземною юридичною особою можуть здійснюватися лише до моменту, коли представництво іноземної корпорації ще не стане повноцінним суб’єктом комерційної діяльності відповідно до вимог національного законодавства. З моменту, коли представництво іноземної корпорації стає повноцінним суб’єктом господарювання відповідно до законодавства країни, воно наділяється такою ж правосуб’єктністю, як і національні підприємства [1, с. 293].

Транснаціональні корпорації своєю діяльністю можуть внести позитивні зміни, зокрема, в покращення економічного становища країн, а також підвищення рівня життя населення. Також транснаціональні корпорації повинні зменшити негативний вплив своєї діяльності. Зокрема, є рекомендації щодо реалізації цих напрямків. Філії транснаціональних корпорацій повинні діяти у суворій відповідності із законодавством країн, у яких вони діють. При цьому законодавство країн, що регулюють цю сферу, має відповідати нормам міжнародного права та положенням міжнародних договорів, учасником яких є країна.

Одним із аспектів захисту прав представництв транснаціональних корпорацій є те, що у разі конфлікту або будь-якої юридичної розбіжності між органами влади країни перебування та транснаціональними корпораціями забезпечується право корпорацій звертатися до міжнародних судів. Слід також звернути увагу на важливість руху іноземного капіталу та інвестицій, а також не створювати перешкод для руху цих ресурсів. Країни повинні заздалегідь попереджати про наміри запровадити будь-які заходи для обмеження руху капіталу та іноземних інвестицій.

Ці дії не можуть бути відверто дискримінаційними за національною ознакою і мають застосовуватися до всіх транснаціональних корпорацій. Транснаціональні корпорації в будь-якій країні повинні виконувати зобов'язання, зазначені в Угоді про транснаціональні корпорації країн ОЕСР. Ці зобов'язання включають наступне:

- у своїй діяльності філії транснаціональних корпорацій зобов'язані прагнути до покращення економічної ситуації на території країни перебування, зокрема, сприяти охороні навколишнього середовища, зниженню рівня безробіття, підвищенню технологічного рівня у виробництві;
- під час своєї діяльності транснаціональні корпорації не можуть виявляти будь-яку расову чи національну дискримінацію;
- транснаціональні корпорації повинні працювати чесно, утримуватися від різноманітних заохочень державних службовців, а також представників різних впливових організацій, у тому числі таких, як дача хабарів. При цьому дозволені законні пожертви та всі види внесків;
- транснаціональні корпорації не можуть надавати фінансову підтримку політикам, різним партіям і взагалі не можуть впливати на політичну сферу [4, с. 15].

Транснаціональні корпорації повинні надавати повну інформацію про структуру та діяльність організації. Крім того, обсяг і зміст цієї інформації

має визначатися законодавством країни, на території якої розташовані філії. Ці звіти необхідно щорічно подавати до фінансових органів. При цьому захисні заходи передбачені, коли існує висока ймовірність того, що інформація, наведена у звітності, може бути використана конкурентами, або її розголошення може мати негативні наслідки для діяльності корпорації. Щодо питання конкуренції, країнам дозволено використовувати своє антимонопольне законодавство для боротьби зі спробами нечесної ділової практики з боку транснаціональних корпорацій.

Він також містить положення про науково-технічну сферу, метою яких є сприяти розподілу науково-технічного потенціалу між країнами, на території яких транснаціональні корпорації здійснюють свою комерційну та підприємницьку діяльність, і тим самим сприяти нарощуванню науково-технічного потенціалу. країн, на території яких розташовані філії [9], с. 96]. Таким чином, на даний момент питання врегулювання в міжнародному праві діяльності ТНК як учасника міжнародних комерційних відносин є відкритим, що надає широкі можливості для обговорення.

Питання міжнародно-правового регулювання діяльності транснаціональних корпорацій має двосторонній характер, оскільки відсутність чіткого міжнародного регулювання такої діяльності може призвести до негативних наслідків як для самих корпорацій, так і для країн перебування. Особливо це стосується економічно слаборозвинених країн, які можуть бути суттєво залежними від діяльності потужних транснаціональних корпорацій. У деяких ситуаціях вони можуть навіть здійснювати прямий політичний вплив. Водночас зазначена невизначеність може негативно вплинути на діяльність самих транснаціональних корпорацій у вигляді відвертих зловживань з боку приймаючих країн. Тому питання організації та захисту інтересів транснаціональних корпорацій зазвичай ґрунтується на національному законодавстві країн, де здійснюється безпосередня діяльність.

Таким чином, ефективне державне регулювання діяльності ТНК можливе лише за умови об’єднання зусиль суб’єктів різних рівнів організації

управління світовим господарством: органів державної влади національної економіки, міждержавних та наддержавних регулюючих суб’єктів, широких верств населення тощо. Ця міжрівнева взаємодія має узгодити здатність ТНК уникати регуляторних обмежень і здатність держави як регуляторного агента суспільства, сприяючи максимізації корисного ефекту від залучення транснаціонального капіталу в національну економіку.

Висновки до першого розділу

Одним із найяскравіших проявів глобалізації є феномен міжнародного бізнесу, де важливу роль відіграють суб'єкти міжнародної економіки, що підтримують та поглиблюють процеси інтернаціоналізації в глобальному середовищі, – транснаціональні чи транснаціональні корпорації (ТНК).

Широке поширення та зростання ТНК у період після Другої світової війни є одним з найважливіших феноменів останнього часу, що породило численні його дослідження. При визначенні самого поняття ТНК самими дослідниками звертається увага на те, що вони володіють, контролюють, виробляють або надають послуги поза тією країною, де вони обґрунтовані, наголошується на неоднозначному характері власності ТНК, може бути приватною, державною або корпоративною (змішаною).

Абсолютно новою тенденцією, що проявилася протягом кількох останніх років, є посилення позицій ТНК, що розвивають свою діяльність у сфері електро-, газо- та водопостачання. Відносно недавно такі компанії могли оперувати лише на ринках своїх країн, оскільки питання постачання населення та підприємств даними видами ресурсів є стратегічно важливими, і, за ідеєю, мають залишатися у вітчизняних інвесторів, у тому числі державних. Однак необхідність залучення передових зарубіжних технологій

та нових бізнес-моделей, з одного боку, та висока привабливість цієї сфери для вкладень іноземного капіталу, з іншого боку, призвела до взаємної лібералізації процесів інвестування у цих сегментах світової економіки.

Питання міжнародно-правового регулювання діяльності транснаціональних корпорацій має двосторонній характер, оскільки відсутність чіткої міжнародної регламентації такої діяльності може спричинити негативні наслідки як для самих корпорацій, так і для країн, що їх приймають. Особливо це стосується економічно слаборозвинених країн, які подекуди можуть істотно залежати від діяльності потужних транснаціональних корпорацій. У деяких ситуаціях вони можуть мати навіть прямий політичний вплив. Водночас згадана невизначеність може негативно впливати на діяльність самих транснаціональних корпорацій у вигляді відвертого зловживання з боку країн, що приймають. Тому питання організації діяльності та захисту інтересів транснаціональних корпорацій зазвичай опирається на національне законодавство країн, де відбувається безпосередня діяльність.

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ТНК У ПРОЦЕСАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. Місце та інвестиційна специфіка американських ТНК в глобальній економіці

Величезний обсяг накопичених прямих інвестицій США (5,5 трлн доларів у 2018 році) сприяв формуванню виробництва за кордоном, об’єднавши американську економіку з економіками інших країн, які мають тісніші зв’язки, ніж торгівля. Мережа міжнародного виробництва, створена за допомогою прямих іноземних інвестицій, призвела до формування економічного простору, який в економічній літературі називають «другою економікою».

Згідно з рейтингом Global Fortune 500 (табл..2.1), який щорічно представляє список п'ятисот найбільших корпорацій світу, 132 компанії, що входять до цього рейтингу, є американськими. Найвищий у світі рітейлер Wal-Mart Stores має найвищі рейтинги з оборотом 469,217 млрд доларів, найбільша в світі нафтогазова компанія Exxon Mobile з оборотом 449,944 млрд доларів, займаючи відповідно 2 і 3 місця в глобальному рейтингу Fortune 500.

Таблиця 2.1.

Фрагмент рейтингу Global Fortune 500

Місце	Назва компанії

1	Walmart
2	State Grid
3	Amazon
4	China National Petroleum
5	Sinopec Group
6	Apple
7	CVS Health
8	UnitedHealth Group
9	Toyota Motor
10	Volkswagen

У світовому господарстві «друга економіка» США займає особливе місце. За своїм виробничим, науково-технічним і фінансовим потенціалом вона істотно перевершує аналогічні сфери господарювання інших великих країн-експортерів капіталу Західної Європи та Японії. У рамках «другої економіки» зосереджено понад 20% виробничих потужностей США. У 2018 р. на 27,2 тис. контрольованих американським капіталом зарубіжних підприємствах було зайнято 10,1 млн чоловік, що становило близько 1/3 всієї робочої сили, зайнятої на підприємствах, що належать ТНК США. Активи зарубіжних підприємств американських корпорацій досягли 18,4 трлн дол.. США, обсяг їх глобальних продажів перевищив 5,2 трлн. дол США, а чистий дохід склав 872,5 млн. дол. США.[21].

На рис. 2.1 показаний географічний розподіл філій американських ТНК.

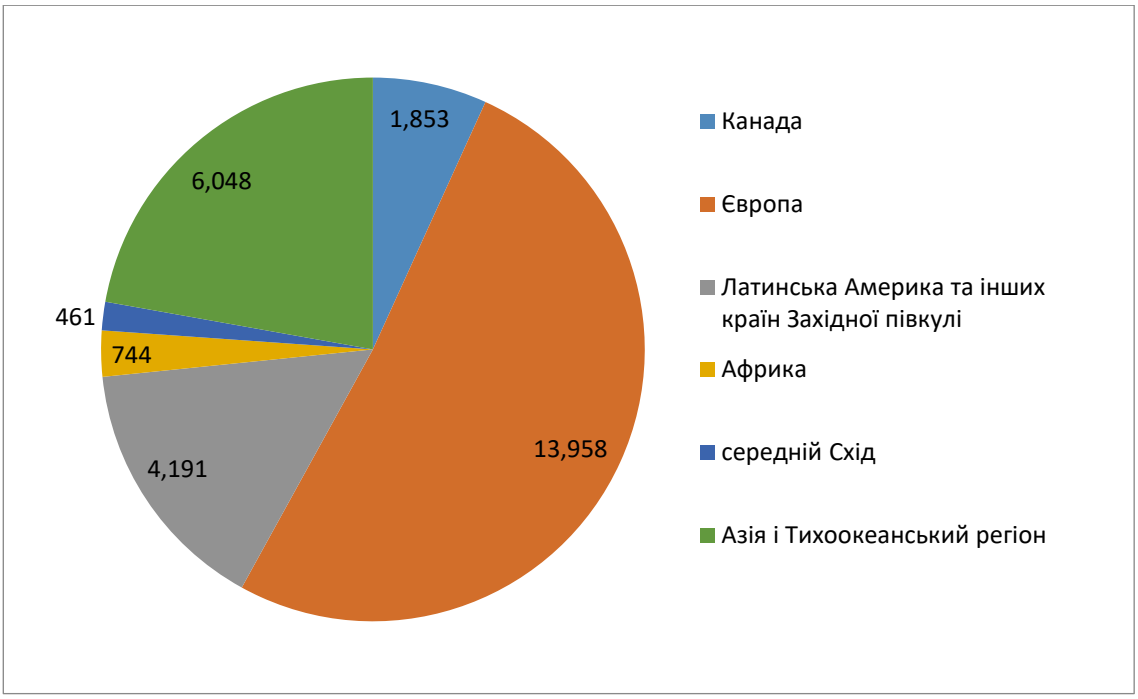

Рис.2.1. Географічний розподіл філій американських ТНК

Як ми бачимо основна частина філій знаходиться в Європі - 51, 21%, більшість яких розташовані в країнах Європейського Союзу – 12 681, на другому місці знаходиться Азія та Тихоокеанський регіон – 22,19%, на третьому – Латинська Америка – 15,3%.

Прямі іноземні інвестиції США, які швидко зростають, впливають на багато макроекономічних показників економіки зарубіжних країн. Найпоширенішим показником вартості цих інвестицій є роль прямих інвестицій США у створенні валового внутрішнього продукту (ВВП) тих країн, у які ці інвестиції здійснюються.

У дослідженні, проведеному в 2018 р. Фахівцями Бюро економічного аналізу США, говориться, що серед 51 розглянутої країни частка промислового виробництва, розрахована на базі доданої вартості, створеної американськими філіями, становила відсоток ВВП в країнах-реципієнтах капіталу США, який коливався від 20,8% в Ірландії до 0,1% в Саудівській Аравії. Цей показник складав більше 10% ВВП тільки у двох з 51 розглянутої країни (Ірландія та Сінгапур). Сім з перших десяти держав, що мають високий відсоток ВВП, створений американським капіталом, це країни з

високим рівнем доходів такі як Ірландія, Сінгапур, Канада, Норвегія, Швейцарія і Гонконг.

У той же час в двадцяти з 51 розглянутої країни роль прямих американських інвестицій у зростанні ВВП хоча і була присутня, але була не настільки значна та коливалась від 2 % до 0,1 %.

Закордонні філії американських корпорацій впливають на економіку приймаючих країн через створюване за кордоном виробництво, обсяг якого в 2018 р. досяг величезної суми - 1,2 трлн дол, збільшившись лише за 2 роки (2018-2020) на 210 млрд дол. США. Це означає, що інвестиції американських компаній стали брати участь в економічному житті багатьох розвинених країн, та країн, що розвиваються, перетворившись в невід'ємну частину їх відтворювального процесу.

Основний обсяг виробництва, створений за кордоном філіями американських корпорацій, зосереджений в розвинених країнах (858 млрд дол, або 70,5%). Найбільшими країнами за цим показником в 2018 р. були Великобританія (13,7%), Канада (10,4%) і Німеччина (7,8%). Значні масштаби американського виробництва також у Франції, Австралії, Японії, Нідерландах та Норвегії.

У деяких країнах, що розвиваються, американський капітал сприяв виникненню і зміцненню нових видів промисловості, модернізації окремих галузей, розширенню випуску продукції (не тільки найпростішої, але й досить наукомісткої). Так, у середині минулого десятиліття американські корпорації за активної підтримки держави збільшили свої капітальні вкладення в країни Карибського басейну. І хоча більшість нових інвестицій американських корпорацій було вкладено у фінансово-банківський сектор та оптову торгівлю країн субрегіону, обробна промисловість також була об'єктом прямих інвестицій американської корпорації.

Поява електронної промисловості в країнах Південно-Східної Азії також пов'язана з діяльністю американського капіталу. На початку 1990-х американські ТНК створили близько 50 заводів у країнах АСЕАН для

складання напівпровідників та інших електронних товарів. У результаті розширення поставок продукції з високотехнологічних галузей змінюється структура виробництва та експорту цих країн, що сприяє їх просуванню на більш гідне місце в міжнародному поділі праці.

Американські ТНК є найважливішим каналом передачі нових технологій, методів організації виробництва, поширення технологічних та організаційних інновацій у країнах-реципієнтах між країнами. Передача технологій американськими ТНК здійснюється переважно двома основними каналами: внутрішньофірмовими (іноземні філії цих корпорацій) і між фірмами (на комерційній основі).

У першому випадку велика частина міжнародного обміну технологіями здійснюється між США та розвиненими країнами, оскільки понад 70% американського підприємницького капіталу знаходиться в цій підсистемі світової економіки. Слід зазначити, що передача технологій внутрішньофірмовими каналами, хоча й знаходиться під контролем американських ТНК, має свої переваги для країн-одержувачів. Це стимулює підвищення технологічного рівня іноземних компаній, що працюють у різних галузях економіки. Таким чином, іноземна держава безоплатно отримає нову технологію, яка сприяє підняттю рівня певної галузі економіки, підвищенню її конкурентоспроможності, що веде до підвищення якості та розширення асортименту продукції в країні.

Внутрікомпанійна, тобто комерційна форма передачі технологій, також має свої переваги, оскільки американські технології передаються безпосередньо національним підприємствам і використовуються ними у власних цілях. Сучасні технології, зокрема патенти та ліцензії, закуповуються іноземними компаніями, переважно для різних галузей обробної промисловості з метою підвищення конкурентоспроможності експортної продукції.

Про розширення масштабів зарубіжних продажів технологій головними компаніями американських ТНК свідчать такі дані. За останні 12

років (2010-2021) надходження до головних компанії корпорацій США за продані патенти та ліцензії зросли в 2,3 рази і в 2021 р. склали 55,4 млрд. дол.[22]. Доходи від продажу сучасних технологій використовуються ТНК США для проведення НДДКР в передових напрямках науково-технологічного прогресу, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності американських товарів, у тому числі і в країнах базування американських інвестицій.

Процес передачі американською технологією охоплює головним чином розвинуті країни, проте він поширюється і на групу найбільш розвинених країн з числа країн, що розвиваються – великих реципієнтів американських прямих інвестицій.

2.2. Вплив ТНК на економіку країн із перехідною економікою

Держави з перехідною економікою є новою сферою інвестування для ТНК. Міжнародні компанії почали вкладати сюди капітали першій половині 1990-х гг. В даний час інвестиційні зв'язки між країнами, що розвиваються, і державами з перехідною економікою тільки посилюються. Транснаціональні корпорації, що базуються в країнах з перехідною економікою та регіонах, що розвиваються, все активніше виходять на ринки один одного. Частка країн з перехідною економікою в інвестиційних проектах “Грінфілд” (припускають будівництво заводу чи фабрики на вільному майданчику з нуля), що реалізуються в країнах, що розвиваються, зросла в 2020 р. до 60% (лише 30% - у 2010 р.). Тим самим зростання склало 6,9 млрд. дол. США, збільшившись з 4,4 млрд. до 11,3 млрд. дол. дол. США. Аналогічним чином частка країн, що розвиваються, в інвестиційних проектах “Грінфілд” у країнах з перехідною економікою зросла з 9% у 2014 р. до 21% у 2021 р., або з 6 млрд. до 11 млрд. дол. США [40].

У Китай та Туреччину найчастіше інвестують країни з перехідною економікою. У державах з перехідною економікою ТНК значно впливають на економічний розвиток цих країн. Наприклад, розвитку експортного потенціалу КНР сприяло збільшення збуту філій ТНК, розташованих у Китаї. Основними формами участі капіталу транснаціональних корпорацій в економіці країни перебування є: іноземна компанія, спільне підприємство, злиття та поглинання. Більше того, зарубіжний досвід свідчить, що більшість інвестицій в країну надходить через два останні види діяльності ТНК (поглинання та злиття), тобто приватизацію.

Найяскравішим прикладом є країни – Литва, Латвія, Польща та, певною мірою, Чехія. Ці держави залишалися одними з найбільш промислово розвинених на пострадянському просторі. Проте уникнути економічної кризи їм не вдалося, і для її подолання було взято курс на активну приватизацію. Це дозволило цим країнам за короткий проміжок часу залучити значні обсяги ПІІ та подолати економічний спад.

Однак приватизацію не слід розглядати як єдиний спосіб залучення ПІІ в країну через ТНК. Будь-яка держава може розраховувати на прихід транснаціональних корпорацій та реінвестування прибутків, оскільки це створює сприятливий інвестиційний клімат. При вирішенні питання залучення капіталу міжнародної корпорації слід пам'ятати залучення іноземних інвестицій у цілому.

У 2019 році через регулятивні та політичні проблеми були засмучені численні міжнародні угоди ЗІП(злиття і поглинання). Наприклад, приблизно 15 великих ЗІП були анульовані сторонами через проблеми, які пов’язані з національною безпекою, політикою конкуренції. А країни, що взяли напрямок лібералізації, були проведені заходи щодо інвестиційної політики. Вони охоплювали різні галузі(гірничодобувну, промисловість, енергетику, фінансові по- слуги, транспорт і зв’язок). Приблизно у 13 країнах було запропоновано нові пільги. Інші країни оптимізували адміністративні послуги, а саме зниження адміністративних зборів, усунення

дискримінаційного ставлення до іноземних інвесторів в процесах ліцензування та створення інвестиційного порталу для сприяння встановленню контактів між вітчизняними та зарубіжними інвесторами. Така політика призвела до покращення інвестиційних відносин (рис.2.2).

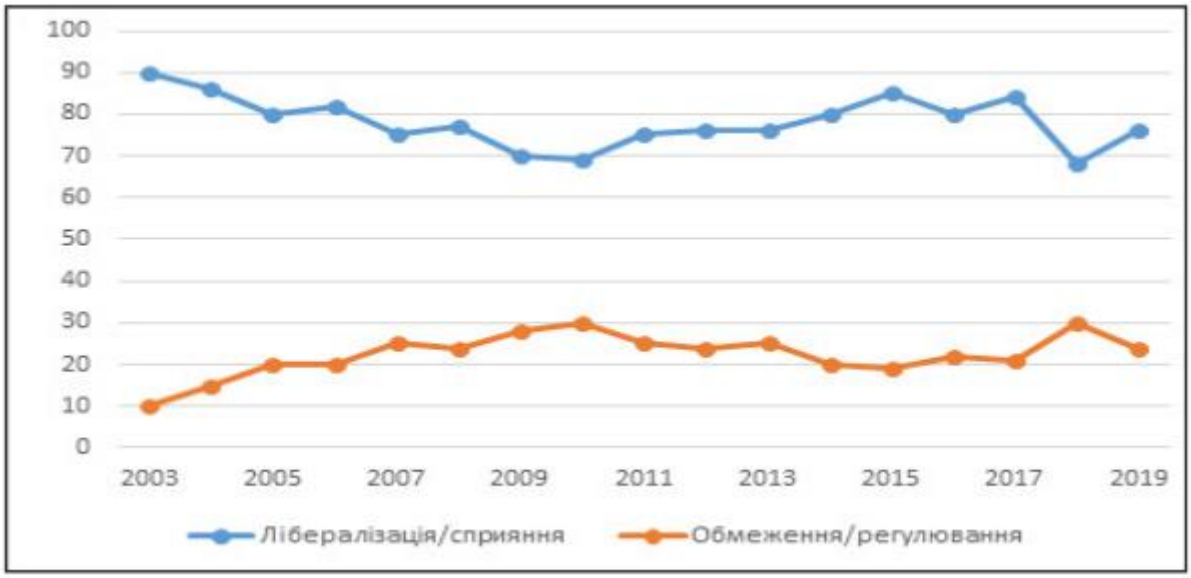

Рис.2.2. Зміни в інвестиційній політиці держав в 2003-2019 роках

Також у зв'язку з COVID-19 в першій половині 2020 року потоки прямих іноземних ін- вестицій у світі впали на 49% в порівнянні з тим же періодом 2019-го та скали всього 399 млрд. доларів за звітом Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD) про глобальні інвестиційні тенденції. Пандемія блокувала та сповільнила втілення все діючих інвестицій- них проектів. Через, що перспективи глибокої рецесії змусили транснаціональні корпорації переглянути й нові заплановані проекти.

До факторів, що формують інвестиційний клімат у національній економіці, належать:

• характеристика економічного потенціалу держави, галузі;

• розвиток галузей матеріального виробництва, ступінь зношеності основних засобів та ін;

• зрілість ринкового середовища (інфраструктура, приватизація, інфляція, ємність ринку, експортні можливості, присутність іноземного капіталу та ін.);

• соціальні аспекти;

• фінансові питання (наприклад, доходи бюджету, доступність бюджетних ресурсів та кредитів, рівень відсоткових ставок банків та ін.);

• наявність пільг.

У Чехії діє система пільг для іноземних інвесторів, які інвестують через створення нової компанії або спільного підприємства, включаючи: субсидії на створення робочих місць - до 5700 доларів. США на нову роботу (розмір субсидій залежить від обраної території); субсидії на навчання персоналу – до 50% вартості навчання; знижені ціни на користування інфраструктурою; звільнення від мит на імпортні машини та обладнання. При цьому не менше 40% інвестицій має бути вкладено в нове обладнання. Така політика проводиться з метою підвищення зайнятості населення, особливо в регіонах країни [39].

Прямі інвестиції як форма експорту капіталу ТНК перевищують 3 трлн. ТНК США вносять великий внесок у створення передових технологій та НДДКР. У формуванні позицій ТНК важливе місце зайняла «інформаційна революція», представлена телекомунікаційними системами, що відкривають простір для ведення бізнесу в глобальному масштабі та посилюють процеси інтернаціоналізації та глобалізації шляхом ліквідації технологічних та комунікаційні бар'єри.

ТНК беруть участь у перезавантаженні економіки країн-реципієнтів, у глобальних процесах перерозподілу світового ринку. Транснаціональний капітал створив нову систему міжнародних відносин, що призвело до формування наддержавних управлінських інститутів. ТНК активно впливають на процеси глобалізації.

2.3. Потоки прямих іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій в Україну

Однією з умов привабливості ТНК є наявність в Україні важливих факторів зростання виробництва. Серед них, наприклад, природні ресурси, наявність достатньо розвиненої регіональної транспортної інфраструктури.

Транснаціональний бізнес повністю змінює та покращує національну економіку, промисловість та розвиток країни в цілому. Проте є позитивні та негативні сторони цього явища для української економіки.

Перевагами наявності ТНК є те, що вони: сприятливо впливати на розвиток досліджень і науково-технічний прогрес; виділяти фінансові та виробничі ресурси для створення нових виробництв та вдосконалення існуючого промислового сектору; гарантувати повну зайнятість місцевого населення; забезпечувати гідну заробітну плату та соціальні послуги мешканцям, а також допомагати оновлювати їхні навички та знання; розширити можливості місцевого виробництва; встановлюють статус країн, що розвиваються, як продавців своєї продукції, а не тільки як експортерів.

Недоліками присутності ТНК є те, що вони: знижують конкурентоспроможності місцевого виробництва; диктують свої ціни на продукцію, послуги, продукцію; запроваджують власні правила та закони, зменшуючи тим самим вплив держави.

Але є вагомі причини, які робили Україну непривабливою для іноземних інвесторів. Кризові процеси 2013-2014 років все більше погіршують позиції України у світовій економіці в середньостроковій перспективі. Сучасна економіка країни має багато невирішених питань, серед яких дефіцит державного бюджету та борги України, збройний конфлікт на Донбасі, скорочення промислового виробництва, економічна війна з Росією, банківська криза, валютна нестабільність, інфляція тощо. Через це у 2014 р. відбулося різке зниження діяльності ТНК в Україні, причому не лише іноземних, а й українських. Відбулося зменшення частки інвестицій,

скорочення кількості філій та дочірніх підприємств, особливо у східній частині України, де триває збройний конфлікт. На жаль, до вирішення військово-політичної та економічної ситуації в країні очікується подальше призупинення діяльності ТНК і зменшиться приплив прямих іноземних інвестицій в економіку України.

Однак у останні роки все змінилося. Привабливими в Україні у 2019 р. були такі сфери промисловості: переробна промисловість – 24,04% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених до України; виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 7,94%; металургійне виробництво – 5,04%; добувна промисловість – 5,67%; виробництво гумових і пластмасових виробів – 3,20% [32].

Слід зауважити, що у 2019 р. найбільше іноземного капіталу вкладено в Дніпропетровську (3797,6 млн дол.), Київську (1645,3 млн дол.), Донецьку (1399,8 млн дол.), Одеську (1279,3 млн дол.), Полтавську (1166 млн дол.), Львівську (1116,3 млн дол.) і Харківську (762,5 млн дол.) області. Серед найбільш впливових транснаціональних корпорацій, які представлені на вітчизняному ринку, можна відзначити Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco та деякі інші ТНК [35].

Чистий приплив прямих іноземних інвестицій в економіку України (рис. 2) у 2018 р. склав 31606,4 млн дол., а у 2019 р. 35809,6 млн дол. Але водночас інвестори вивели 6322 млн дол. у 2018 р. і 6272,7 млн дол. у 2019 р (рис. 2.3.)

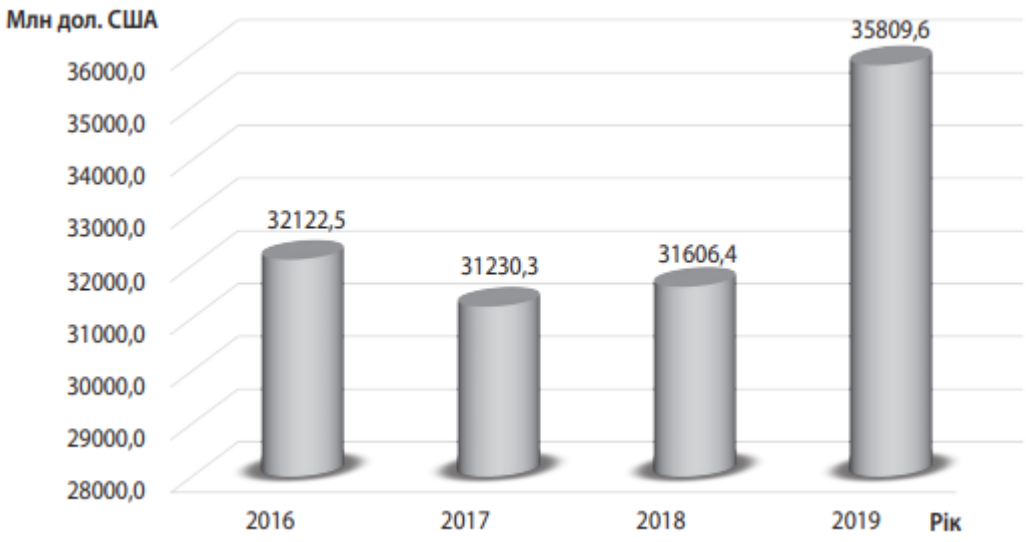

Рис.2.3. Чистий приплив прямих іноземних інвестицій в економіку України

Найбільшими транснаціональними корпораціями, що діють на території України, є Coca – Cola, Daewoo, Sigma-Bleyzer, Western NIS Enterprise Fund, Укртатнафта, Macdonald’s Ukraine Ltd, Cargill PepsiAmericas і PepsiCo та Nestle, «Procter & Gamble».

Трійку лідерів у галузі харчової промисловості є компанії Coca-Cola McDonald`s й Nestle.

Кількість іноземних ТНК та ПІІ в Україні значно нижча ніж в інших країнах СНД та східної Європи. Не дивлячись на це, Україна має величезний потенціал та є перспективним ринком для закордонних інвесторів. І перспективним ринком і має величезний потенціал для закордонних інвесторів. [24]

Найбільше коштів зарубіжні ТНК вкладають у харчову та легку промисловість, машинобудування, банківський сектор, сільське господарство та телекомунікації.

На сьогоднішній день транснаціональні корпорації є одним з основних інвесторів в Україні. До 2014ого року найбільш активно здійснюють інвестиції в Україну транснаціональні корпорації (ТНК) індустріально

розвинених країн - США (509 млн. дол.), Німеччини (232 млн. дол.), Росії, Великобританії та Франції [39]. З початком війни на Донбасі відносини з Росією економічні відносини з Росією змінилися, а з початком повномасштабного вторгнення всі відносини з російськими ТНК припинилися.

Для ТНК із країн Європейського Союзу та США найбільш інвестиційно-привабливими в Україні є такі галузі економіки: харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів - 15,7% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених до України; торгівля - 15,6%; фінансова сфера - 8,5%; машинобудування - 8,0%; транспорт - 7,6%; металургія - 5,4%; хімічна та нафтохімічна промисловість - 4,1% [40] (рис.2.4.). Саме цих галузях обіг капіталу є швидким, а комерційні ризики – мінімальні.

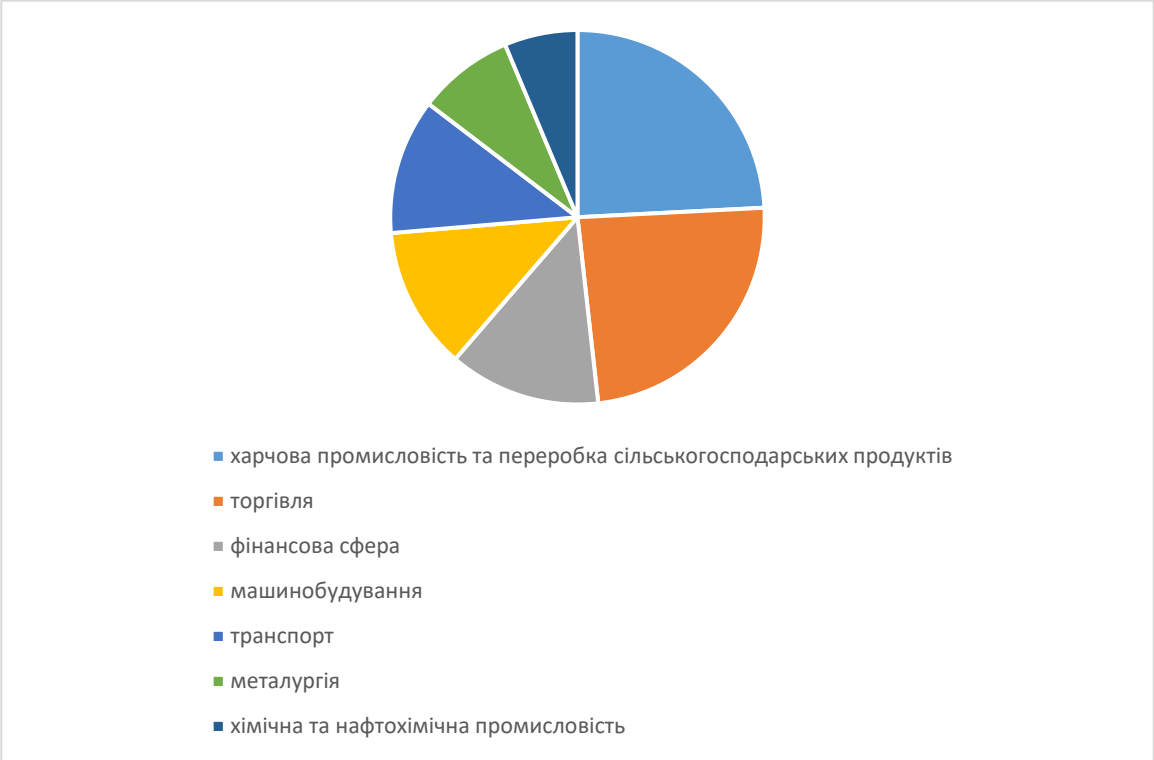

Рис.2.4. Найбільш інвестиційно-привабливі для ТНК в Україні галузі економіки

Серед корпорацій, які також інвестують в Україну необхідно виділити:

- Coca-Cola - 240 млн. дол.,
- SigmaBleyzer - 160 млн. дол.,
- Western NIS Enterprise Fund - 150 млн.,
- McDonald's - 82 млн. дол,
- Kargill - 60 млн. дол,
- Procter & Gamble - 160 млн. дол.,
- Укрататнафта - 134,95 млн. дол.,
- PepsiAmericas і PepsiCo - 542 млн. дол. [40] (рис. 2.5).

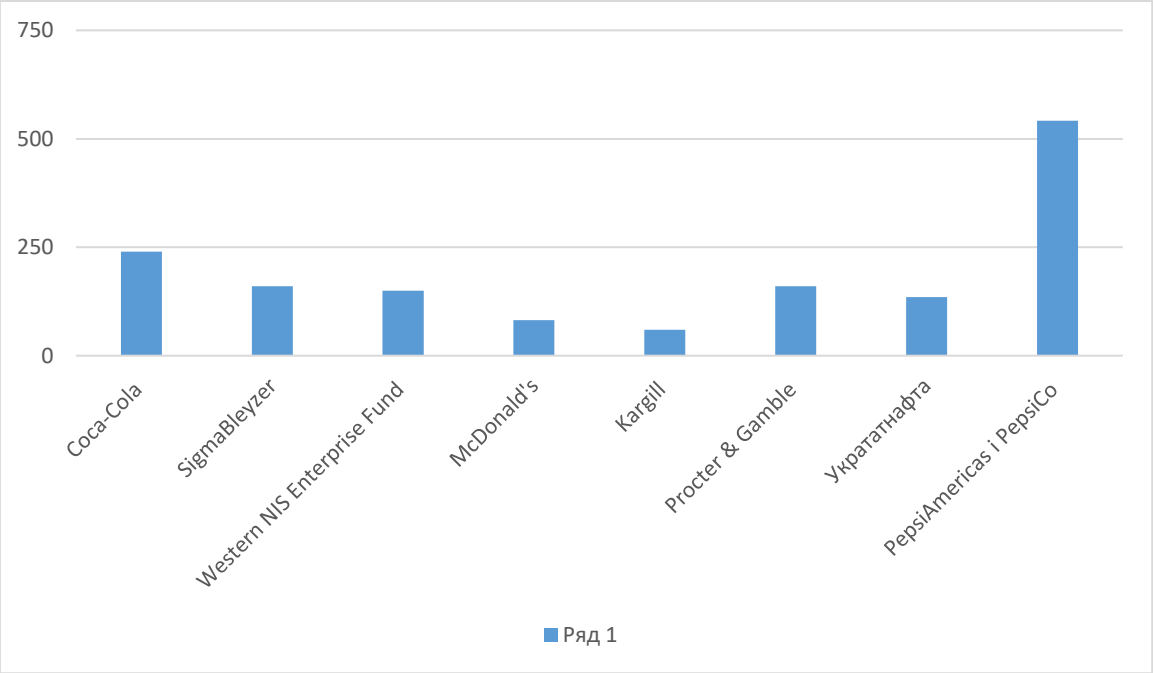

Рис. 2.5. ТНК, які інвестують в Україну

Існує багато позитивних і негативних прикладів розвитку транскордонної діяльності на ринках, що розвиваються. Деякі негативні випадки можна пояснити неправильною оцінкою експертів або неправильним аналізом ринків, що спрогнозував розвиток тієї чи іншої форми бізнесу, але головною причиною є помилкове впровадження політики, яка працювала на розвинених ринках. Адже, щоб належним чином увійти та адаптуватися на новому ринку, особливо в країнах, що розвиваються, необхідно визначити:

• орієнтуватися на групу споживачів і встановлювати прийнятні цінові показники для кожної країни;

• ефективні способи максимізації прибутку;

• як використовувати наявні в країні ресурси, щоб допомогти заощадити на виробництві, підвищити споживчий попит і впевненість, а також знову максимізувати прибуток.

Безсумнівно, підхід до кожної країни має бути унікальним, але все-таки наведені вище вимоги є основними, які потребують вирішення в першу чергу.

Наступна проблема, яка виникає в американських корпорацій, — це стабільна ринкова інфраструктура, транспортні, торговельні та фінансові елементи. Важливим також є питання ціни, оскільки ціни на ринках, що розвиваються, мають бути значно нижчими, тому потрібно повністю змінити концепцію виробництва, використовувати нові методи і прийоми створення продукції, інші менш дорогі матеріали.

Корпорації з країн, що розвиваються, також залучені до міжнародного кредитного ринку. Вони активно здійснюють різноманітні операції, як залучення позик, так і розміщення цінних паперів на світовому фінансовому ринку. Таким чином, поширеними позиками на кредитному ринку корпорацій країн, що розвиваються, є експортні кредити та банківські позики.

Основним принципом корпорацій, що розвиваються, що переплітає їх з міжнародним кредитним ринком, є експортне кредитування. Цей вид кредитування має особливе формування, яке складається з державних і приватних фондів. Експортні кредити не можуть бути видані експортером, оскільки вони відображають поставки обладнання та техніки та видаються на середньострокову перспективу. Через це основними джерелами експортного кредиту є державні кошти та банки, і найчастіше їх діяльність поєднується.

Діяльність банків, надання експортних кредитів, значною мірою залежить від поточних світових подій на кредитному ринку, але якщо

говорити про державу як учасника та джерела кредитування, то мова йде про пільгові пільги, які сприяють розширенню впливу. корпорацій. Через постійні коливання на міжнародному кредитному ринку та на світовому ринку в цілому кожні півроку переглядаються та фіксуються ліміти процентних ставок, умови кредитування та пільговий період.

Варто зазначити, що країни – позичальники поділяються на 3 основні групи: з високими, середніми та низькими доходами. Країни з низьким рівнем доходу мають особливий пільговий режим, ніж країни з високим рівнем доходу. Але іноді це правило порушується.

Загалом, нинішня тенденція різкого підвищення значення ринків, що розвиваються, для західних ТНК призвела до нового загострення відомого протиріччя, притаманного природі транснаціонального бізнесу, який прагне глобальної ефективності операцій на основі уніфікації продуктів, технологій. і бізнес-процеси. кордони», незважаючи на те, що між національними економіками існують серйозні відмінності.

У випадку ринків, що розвиваються, такі відмінності є настільки глибокими структурними (включаючи місцевий попит, характеристики ринкової інфраструктури тощо), що використання стандартних, перевірених бізнес-моделей часто буває невдалим для західних ТНК.

У таких умовах переможцями у глобальній конкуренції, очевидно, стануть ті корпорації, які прийняли стратегію бізнес-інновацій та, проявивши креативність та адаптивність підходів у цій сфері, оволоділи практикою оновлення бізнес-моделей з урахуванням локального середовища приймаючої сторони. країни. її глобальна організація для ефективної підтримки паралельного використання кількох бізнес-моделей на всіх ключових ринках.

Можна сказати, що на цьому етапі світової економіки ТНК відіграють важливу роль. Адже вони впливають на економіки країн перебування, прискорюють науково-технічний процес, інтернаціоналізацію економічного життя, залучають ТНК, відкривають доступ до фінансових ресурсів ТНК,

інтеграцію у світові економічні процеси, вихід на зовнішні ринки. Українські підприємства мають співпрацювати з іноземними ТНК не як джерело дешевої сировини чи відсталий технологічний придаток, а використовувати переваги залучення іноземних інвестицій.

Висновки до другого розділу

Вплив транснаціональних корпорацій на економіки різних країн постійно і стрімко зростає. Сьогодні найбільші корпорації можуть диктувати умови не лише своїм конкурентам, а й цілим державам завдяки своїй фінансовій могутності та політичному лобіванню на найвищих рівнях. Доходи цих корпорацій перевищують ВВП багатьох країн світу, вони створюють мільйони робочих місць у кожній державі, деякі з них вже економічно державотворчі

Таким чином, щодня розвиваючи діяльність ТНК, їхній величезний авторитет на міжнародній арені свідчить про необхідність створення спеціальних прав і законів, які б пильно стежити за їх діями.

Держави з перехідною економікою є новою сферою інвестування для ТНК. Міжнародні компанії почали вкладати сюди капітали першій половині 1990-х гг. В даний час інвестиційні зв'язки між країнами, що розвиваються, і державами з перехідною економікою тільки посилюються. Транснаціональні корпорації, що базуються в країнах з перехідною економікою та регіонах, що розвиваються, все активніше виходять на ринки один одного.

Але є вагомі причини, які робили Україну непривабливою для іноземних інвесторів. Кризові процеси 2013-2014 років все більше погіршують позиції України у світовій економіці в середньостроковій перспективі. Сучасна економіка країни має багато невирішених питань, серед

яких дефіцит державного бюджету та борги України, збройний конфлікт на Донбасі, скорочення промислового виробництва, економічна війна з Росією, банківська криза, валютна нестабільність, інфляція тощо. Через це у 2014 р. відбулося різке зниження діяльності ТНК в Україні, причому не лише іноземних, а й українських. Відбулося зменшення частки інвестицій, скорочення кількості філій та дочірніх підприємств, особливо у східній частині України, де триває збройний конфлікт. На жаль, до вирішення військово-політичної та економічної ситуації в країні очікується подальше призупинення діяльності ТНК і зменшиться приплив прямих іноземних інвестицій в економіку України.

Однак у останні роки все змінилося. Привабливими в Україні у 2019 р. були такі сфери промисловості: переробна промисловість – 24,04% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених до України; виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 7,94%; металургійне виробництво – 5,04%; добувна промисловість – 5,67%; виробництво гумових і пластмасових виробів – 3,20%.

Слід зауважити, що у 2019 р. найбільше іноземного капіталу вкладено в Дніпропетровську (3797,6 млн дол.), Київську (1645,3 млн дол.), Донецьку (1399,8 млн дол.), Одеську (1279,3 млн дол.), Полтавську (1166 млн дол.), Львівську (1116,3 млн дол.) і Харківську (762,5 млн дол.) області. Серед найбільш впливових транснаціональних корпорацій, які представлені на вітчизняному ринку, можна відзначити Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco та деякі інші ТНК.

ВИСНОВКИ

Одним із найяскравіших проявів глобалізації є феномен міжнародного бізнесу, де важливу роль відіграють суб'єкти міжнародної економіки, що підтримують та поглиблюють процеси інтернаціоналізації в глобальному середовищі, – транснаціональні чи транснаціональні корпорації (ТНК).

Широке поширення та зростання ТНК у період після Другої світової війни є одним з найважливіших феноменів останнього часу, що породило численні його дослідження. При визначенні самого поняття ТНК самими дослідниками звертається увага на те, що вони володіють, контролюють, виробляють або надають послуги поза тією країною, де вони обґрунтовані, наголошується на неоднозначному характері власності ТНК, може бути приватною, державною або корпоративною (змішаною).

Абсолютно новою тенденцією, що проявилася протягом кількох останніх років, є посилення позицій ТНК, що розвивають свою діяльність у

сфері електро-, газо- та водопостачання. Відносно недавно такі компанії могли оперувати лише на ринках своїх країн, оскільки питання постачання населення та підприємств даними видами ресурсів є стратегічно важливими, і, за ідеєю, мають залишатися у вітчизняних інвесторів, у тому числі державних. Однак необхідність залучення передових зарубіжних технологій та нових бізнес-моделей, з одного боку, та висока привабливість цієї сфери для вкладень іноземного капіталу, з іншого боку, призвела до взаємної лібералізації процесів інвестування у цих сегментах світової економіки.

Питання міжнародно-правового регулювання діяльності транснаціональних корпорацій має двосторонній характер, оскільки відсутність чіткої міжнародної регламентації такої діяльності може спричинити негативні наслідки як для самих корпорацій, так і для країн, що їх приймають. Особливо це стосується економічно слаборозвинених країн, які подекуди можуть істотно залежати від діяльності потужних транснаціональних корпорацій. У деяких ситуаціях вони можуть мати навіть прямий політичний вплив. Водночас згадана невизначеність може негативно впливати на діяльність самих транснаціональних корпорацій у вигляді відвертого зловживання з боку країн, що приймають. Тому питання організації діяльності та захисту інтересів транснаціональних корпорацій зазвичай опирається на національне законодавство країн, де відбувається безпосередня діяльність.

Вплив транснаціональних корпорацій на економіки різних країн постійно і стрімко зростає. Сьогодні найбільші корпорації можуть диктувати умови не лише своїм конкурентам, а й цілим державам завдяки своїй фінансовій могутності та політичному лобіванню на найвищих рівнях. Доходи цих корпорацій перевищують ВВП багатьох країн світу, вони створюють мільйони робочих місць у кожній державі, деякі з них вже економічно державотворчі

Таким чином, щодня розвиваючи діяльність ТНК, їхній величезний авторитет на міжнародній арені свідчить про необхідність створення спеціальних прав і законів, які б пильно стежити за їх діями.

Держави з перехідною економікою є новою сферою інвестування для ТНК. Міжнародні компанії почали вкладати сюди капітали першій половині 1990-х гг. В даний час інвестиційні зв'язки між країнами, що розвиваються, і державами з перехідною економікою тільки посилюються. Транснаціональні корпорації, що базуються в країнах з перехідною економікою та регіонах, що розвиваються, все активніше виходять на ринки один одного.

Але є вагомі причини, які робили Україну непривабливою для іноземних інвесторів. Кризові процеси 2013-2014 років все більше погіршують позиції України у світовій економіці в середньостроковій перспективі. Сучасна економіка країни має багато невирішених питань, серед яких дефіцит державного бюджету та борги України, збройний конфлікт на Донбасі, скорочення промислового виробництва, економічна війна з Росією, банківська криза, валютна нестабільність, інфляція тощо. Через це у 2014 р. відбулося різке зниження діяльності ТНК в Україні, причому не лише іноземних, а й українських. Відбулося зменшення частки інвестицій, скорочення кількості філій та дочірніх підприємств, особливо у східній частині України, де триває збройний конфлікт. На жаль, до вирішення військово-політичної та економічної ситуації в країні очікується подальше призупинення діяльності ТНК і зменшиться приплив прямих іноземних інвестицій в економіку України.

Однак у останні роки все змінилося. Привабливими в Україні у 2019 р. були такі сфери промисловості: переробна промисловість – 24,04% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених до України; виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 7,94%; металургійне виробництво – 5,04%; добувна промисловість – 5,67%; виробництво гумових і пластмасових виробів – 3,20%.

Слід зауважити, що у 2019 р. найбільше іноземного капіталу вкладено в Дніпропетровську (3797,6 млн дол.), Київську (1645,3 млн дол.), Донецьку (1399,8 млн дол.), Одеську (1279,3 млн дол.), Полтавську (1166 млн дол.), Львівську (1116,3 млн дол.) і Харківську (762,5 млн дол.) області. Серед найбільш впливових транснаціональних корпорацій, які представлені на вітчизняному ринку, можна відзначити Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco та деякі інші ТНК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алєксєєнко І. В. ТНК у політико-правовому вимірі світополітичних процесів. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2013. № 4. С. 292-296.
2. Бусол О. Ю. Транснаціональні злочинні угруповання та транснаціональні корпорації: межі корупційного симбіозу. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». 2018. Т. 29. № 4. С. 154–159. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/4_2018/27.pdf

3. Віннічук Ю., Головньов С. 200 найбільших компаній України в 2019 році. URL: https://biz.censor.net/ resonance/3218608/200_nayiblshih_kompanyi_ ukrani_2019_roku
4. Власенко С. О. Проблематика правового регулювання діяльності транснаціональних корпорацій як суб'єктів міжнародного права. Правові новели. 2018. № 6. С. 199-203.
5. Глобальний фінансовий розвиток: тенденції, технології, регулювання: монографія; за наук.ред. д.е.н.проф. О.М. Мозгового. Київ: КНЕУ, 2017. 782 с.
6. Далевська Н. М. Напрями функціональної трансформації суб'єктів міжнародних відносин за умов глобалізації світової економіки. Бізнес Інформ. 2014. № 11. С. 14-19.
7. Задоя А. О. Регулювання діяльності ТНК: державний рівень. Академічний огляд. 2014. № 2. С. 117-125.
8. Кметик Х. Юридична природа транснаціональних корпорацій. Зовнішня торгівля, право і економіка. Київ, 2008. № 6. С. 155-158.
9. Кметик Х. В. Практика міжнародного права у становленні правового регулювання діяльності транснаціональних корпорацій. Вісник Академії адвокатури України. 2009. Число 3. С. 136-143.
10. Кривов'язюк І. В. Сучасне трактування та динамізм розвитку сектору транснаціональних корпорацій світу. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 13. С. 74–78. URL: http://global-national. in.ua/archive/13-2016/16.pdf
11. Левківський В. М. Глобальні тенденції інвестиційної діяльності ТНК у сучасних умовах. Економічний форум. 2018. № 2. С. 57-63.
12. Лимонова Е.М. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації. Європейський вектор економічного розвитку. 2014. № 1 (16). С. 93-101.
13. Лозовський Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Сучасний економічний словник / відп. ред. Б.А. Райзберг. Київ, "Новий час". 2016. 560 с.

14. Мадяр Р. О., Кушнір Ю. Б., Далекорей М. І. Транснаціоналізація українського бізнесу в глобальній економіці. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 11. С. 26–31. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2017/7.pdf
15. Македон В.В. Формат взаємодії транснаціональних корпорацій та реального сектора національної економіки України. Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. 2012. № 1 (5). С. 250—258.
16. Маргелов М. В. «Глобализация» – превратности термина. США – Канада: экономика, политика, культура. 1968. № 9. С. 47–59. URL:
17. Мекшун П. В. Позитивні риси та загрози транснаціоналізації економіки України. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 10. С. 84–88. URL: http://www. investplan.com.ua/pdf/10_2013/22.pdf
18. Овчарук М.П. Особливості поширення та впливу ТНК на економіку України. Фінансовий простір. 2013. № 3 (11). С. 61—67.
19. Панченко К.В. Вплив транснаціональних корпорацій на структурні зрушення в країнах з перехідною економікою. Консультант Плюс. 2014. № 7. С. 56—62.
20. Погрібний Д. І. Особливості правового забезпечення діяльності транснаціональних корпорацій. Право та інновації. 2015. № 1. С. 75-79.
21. Поповський Д. П. Визначення поняття «транснаціональна корпорація»: міжнародно-правовий аспект. Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ України. 2008. № 1(37). С. 126-134.
22. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право: навчальний посібник. К.: КНТ, 2008. 344 с.
23. Пшеничний М. С. Міжнародно-правове регулювання діяльності транснаціональної компанії (ТНК). Міжнародні читання присвячені пам’яті професора Імператорського Новоросійського університету П. Є. Казанського: матеріали міжнародної конференції (м. Одеса, 22-23 жовтня 2010 року). Одеса: Фенікс, 2010. С. 341-343.

24. Руденко-Сударєва Л.В. Глобальна модифікація бізнес-моделей транснаціональних корпорацій. Монографічне видання. Riga, Latvia: LAP LAMBERT Academic Publishing / OmniScriptum Publishing Group(EU), 2018. 84 с
25. Руденко- Сударєва Л.В. Конкурентне лідерство глобальних корпорацій. Ресурси та моделі глобального економічного розвитку: монографія за заг.ред. Д.Г.Лук"яненка та А.М.Поручника. К. : КНЕУ, 2011. С.288-340
26. Руденко-Сударєва Л.В Переваги і ризики транснаціоналізації економічного розвитку України. Національна безпека: український вимір: щокв. наук. зб. Рада нац. безпеки і оборони України, Ін-т пробл. нац. безпеки; редкол.: Горбулін В.П. (голов. ред.) [та ін.]. К., 2008. Вип.1 (20-21). С. 58-68.
27. Скороход Г.М. Інститут міжнародної правосуб'єктності в системі сучасного міжнародного права. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 3. С. 122-129.
28. Смагло О. В. Інноваційно-інвестиційна діяльність транснаціональних корпорацій. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 26(1). С. 33-36.
29. Стрельник С. О. ТНК як інституційна форма транснаціоналізації національних економік. Економіка та держава. 2015. №4. С. 61-65.
30. Титов К. ТНК і регіональна економічна інтеграція в ЄС. Світова економіка і міжнародні відносини. 2010. № 10. С. 47—52.
31. Транснаціоналізація і конкурентний розвиток національних економік : теорія і практика країн, що розвиваються: Монографія / Л.Руденко-Сударєва, В.Токарь, Ю.Ткаченко, І. Келару, В.Руденко, І.Шаповал, / за наук. редакцією д.е.н., професора Руденко-Сударєвої Л.В. Ніжин. :Видавництво «Аспект поліграф», 2014. 568с.
32. Фединяк Г. С. Правосуб'єктність транснаціональних корпорацій у час глобалізаційних процесів (аспекти міжнародного права та міжнародного приватного права): монографія. Київ: Атіка, 2007. 200 с.

33. Федорченко Є. Транснаціональні корпорації в міжнародному праві. Київський студентський журнал міжнародного права. 2007. № 8. С. 117-126.
34. Хмелевський О. В. Глобалізація міжнародного економічного середовища за впливом на міжнародний бізнес транснаціональних корпорацій. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 3(1). С. 235-239.
35. Хоменко І. Б. Особливості інвестиційної діяльності ТНК в Україні. Зовнішня торгівля: право та економіка. 2008. № 1. С. 71-78.
36. Шабаліна Л. Аналіз впливу транснаціональних корпорацій на економіку України. Схід. 2015. № 3 (117). С. 59—63.
37. Щетинін В.Д. Досвід транснаціональних корпорацій і шляхи до світового ринку. Фінансовий простір. 2016. № 4 (14). С. 61—67.
38. Barefoot K. and Mataloni R. U.S. Multinational Companies. Survey of Current Business. August 2013. P. 226
39. Rudenko-Sudarieva L.V. , Shevchenko Yu.A. Behavior of transnational corporatipns in the context of global trends , challenges and threats in the world investment environment . Security of the XXI century:national and geopolitical aspects. ISSUE 2. Collective Monograph. - Prague, Czech Republic: Nemoros s.r.o., 2020. P.74-83.

Rudenko-Sudarieva L., Krysyuk R Modern factors of development of international investment . Independent auditor. 2015. № 14(IV). С. 27-35.

Перелік можливих спроб маніпуляцій з текстом

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	ß	1
Інтервали	A→	0
Мікропробіли		6
Білі знаки	ß	0

Обсяг знайдених подібностей

Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

26.87% КП 1	1.46% КП 2	0.00% БДП
25	**12006**	**92987**
Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2	Кількість слів	Кількість символів

Подібності за списком джерел

Прокручуйте список та аналізуйте, особливо, фрагменти, які перевищують КП 2 (позначено жирним шрифтом). Скористайтеся посиланням "Позначити фрагмент" та перегляньте, чи є вони короткими фразами, розкиданими в документі (випадкові схожості), численними короткими фразами поруч з іншими (мозаїчний плагіат) або великими фрагментами без зазначення джерела (прямий плагіат).

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/37004/1/%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9A.pdf	97	0.81 %
2	https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=607590	49	0.41 %
3	https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=607590	29	0.24 %
4	https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-1_0-pages-21_27.pdf	24	0.20 %
5	http://uchit.net/catalog/Mejdunarodnyie_otnosheniya/48111/	24	0.20 %
6	https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=607590	24	0.20 %
7	http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/37004/1/%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9A.pdf	23	0.19 %
8	http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/23206/1/%D0%A2%D0%BE%D0%BC%D0%BA%D1%96%D0%B2%20%D0%9E.%D0%AF..pdf	23	0.19 %
9	http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/23206/1/%D0%A2%D0%BE%D0%BC%D0%BA%D1%96%D0%B2%20%D0%9E.%D0%AF..pdf	19	0.16 %
10	http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/23206/1/%D0%A2%D0%BE%D0%BC%D0%BA%D1%96%D0%B2%20%D0%9E.%D0%AF..pdf	19	0.16 %

В і д г у к
про кваліфікаційну бакалаврську роботу
Гуменюк Уляни Ярославівни
на тему: «Розвиток ТНК у глобальному економічному просторі»

Актуальність теми зумовлена тим, що транснаціоналізація підприємств для України може стати тим економічним механізмом, який визначить нові пріоритети суспільного відтворення, переорієнтацію зовнішньоекономічної політики, особливості та умови участі країни в новому міжнародному поділі праці, особливо в післявоєнний час.
Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи. Робота логічно структурована, має наявні теоретичні та практичні елементи. Після кожного розділу зроблено лаконічні висновки. Автором проаналізовано окремі теоретичні підходи щодо сутності транснаціональних корпорацій та їх ролі у сучасних міжнародних відносинах; зроблена спроба проаналізувати глобальні фактори і передумови феноменального процвітання ТНК, а також виокремити причини і окремі механізми регулювання глобальної відповідальності ТНК.
Наявність самостійних розробок автора: на основі теоретичних матеріалів та окремих статистичних даних проаналізовано вплив ТНК на економіку країн із перехідною економікою; показано потоки прямих іноземних інвестицій деяких транснаціональних корпорацій в Україну.
Наявність недоліків: робота має низку резервів в частині пошуку, формування масивів, графічної інтерпретації й аналітичної оцінки як теоретичних так і статистичних матеріалів. Теоретичні підходи щодо ідентифікації ТНК, виявлення передумов їх феноменального процвітання, характеристик сучасних механізмів регулювання глобальної відповідальності ТНК носять обмежений характер внаслідок мінімального використання рекомендованої науковим керівником літератури. Автором ймовірно через об'єктивні причини неповно розкрито власний креативний потенціал і власні наукові позиції, хоча особистісний потенціал для цього наявний. Основні недоліки переважно виправлено в процесі консультацій та доопрацювання роботи.

Повний звіт подібності, який був згенерований Системою виявлення і запобігання плагіату щодо роботи, показав Коефіцієнт подібності 1: 26,87; Коефіцієнт подібності 2: 1,46; БДП: 0 , що надає підстави для допуску роботи до захисту.

Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: поставлені цілі і завдання бакалаврської роботи реалізовано, робота в цілому відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт бакалаврського рівня і може бути рекомендована до захисту перед ЕК.

Науковий керівник

д. е. н., професор Руденко-Сударєва Л. В.

10 червня 2022 року